

K otázkám tzv. formálních předpokladů vazby v čs. trestním řízení

VÁCLAV MANDÁK

I. K POJETÍ TZV. FORMÁLNÍCH PŘEDPOKLADŮ VAZBY

Poměrně širokou problematiku vztahující se k institutu vazby v trestním řízení lze v podstatných otázkách zařadit do tří základních skupin. Prvou tvoří obsahové vymezení podmínek, za nichž může být vazba uvalena a bývá označována jako „materiální“ vazební právo. Druhá zahrnuje otázky týkající se procesního postupu příslušných orgánů i procesních úkonů obviněného a označuje se jako „formální“ vazební právo. Relativně samostatnou problematiku představuje jen zčásti do procesního práva zasahující oblast předpisů o výkonu vazby, která tvoří třetí základní okruh otázek vazebního práva.

Obsahové vymezení materiálních a formálních předpokladů vazby není v literatuře vždy jednotné. Je to dáno mimo jiné rozdílností pozitivních úprav a místa, které v nich institut vazby zaujímá.¹⁾

Mezi *materiální předpoklady vazby* jsou zahrnovány především zákonné vazební důvody, které moderní procesní zákonodárství uvádí většinou jmenovitě a taxativně.²⁾

Odlišnou povahu mají *formální předpoklady nařízení vazby*.

Ve starší *buržoazní literatuře* Mayer sem řadil a) písemný příkaz k zatčení, b) odůvodnění příkazu, c) okamžité sdělení příkazu obviněnému, d) okamžitý, resp. urychlený výslech obviněného vyšetřujícím soudcem.³⁾

Podobné dělení nacházíme též u starších i novějších autorů *německých*, s tím však, že zpravidla neuvádějí jako formální předpoklad *předchozí*

¹⁾ V *socialistické literatuře* srov. zejména Strogovič M. S.: Kurz sovětského uголовного процесса, Moskva 1958, str. 152—156; Čelcov: Sovětskij uголовnyj process, Moskva 1962, str. 221—223; Livšic J. D.: Měry presečenija v sovětskom uголовnom processe, Moskva 1964, str. 18—19; Murzynowski A.: Areszt tymczasowy, Varšava 1963, str. 164; ze starší *buržoazní literatury* viz např. Mayer S.: Commentar zu der oesterreichischen StPO, I., str. 664—665, Vídeň 1881; Zachariae: Handbuch des deutschen Strafprozesses, II., str. 140, Göttingen 1868; Glaser J.: Handbuch des Strafprozesses, II., str. 299, Lipsko 1885.

²⁾ K pojetí materiálních předpokladů vazby viz Mandák V.: Důvody vazby v čs. trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica, č. 3/1971, str. 141—198.

³⁾ Mayer, dílo cit. v předchozí poznámce, str. 652.

výslech obviněného. To je vysvětlitelné pozitivní německou úpravou, která tradičně předepisuje nejprve vydání zatýkacího rozkazu, po němž výslech obviněného teprve následuje.

V *socialistické literatuře* se klasifikací předpokladů vazby zabýval blíže zejména Murzynowski. Do výkladů o formálních předpokladech zajišťovacích opatření včetně vazby zahrnuje a) kompetenci orgánů rozhodujících o vazbě, b) otázky, v jakých fázích řízení lze zajišťovacích opatření použít, c) výslech obviněného, d) rozhodnutí a jeho formu, e) opravné prostředky.⁴⁾

Dělení předpokladů použití vazby na materiální a formální je dáno povahou okolností, jež ty či ony předpoklady vytvářejí. Zatímco do první skupiny lze řadit v podstatě skutkové či právní okolnosti, které použití vazby věcně opodstatňují, do druhé náležejí zejména procesní formy, jejichž prostřednictvím se institut vazby v praxi realizuje.

Toto dělení, používané teorií, má sice své logické opodstatnění, jeho význam však nelze přeceňovat. Obě skupiny totiž nepochybně náležejí do oblasti trestního procesu, tedy práva *formálního*. V tomto smyslu používám termínu materiální a formální vazební právo pouze podmíněně, pro účely systematického rozdělení výkladu.

Z hlediska platné čs. úpravy je možno do oblasti formálního vazebního práva řadit a) pravomoc a příslušnost k rozhodování o vazbě, b) rozhodnutí o vazbě (formální a obsahové náležitosti, způsob zjišťování podkladů), c) výslech obviněného před rozhodnutím o nařízení vazby, d) opravné prostředky a jiné podněty k přezkoumání důvodnosti vazby (zejména žádost obviněného podle § 72 odst. 2 tr. ř.), e) přípustnost vazby v jednotlivých fázích trestního stíhání, f) některé další otázky, např. procesní lhůty vztahující se k vazbě apod.

Tato práce navazuje na obsáhlejší studii o důvodech vazby, citovanou v poznámce č. 2. Je věnována jen některým z uvedených otázek, které však tvoří hlavní součást této procesní problematiky.⁵⁾

Práce má diskusní ráz. Tato její povaha je podmíněna především dosavadní malou rozpracovaností otázek, o nichž pojednává, a dále tím, že novela tr. řádu z r. 1969, která do této procesní oblasti výrazně zasáhla, vyvolala některé problémy, s nimiž se praxe i teorie jen postupně vypořádávají.

⁴⁾ Murzynowski, dílo cit. v pozn. 1, str. 117, 160.

⁵⁾ K dalším otázkám formálního vazebního práva, touto prací nedotčeným, srov. moje články: Vazba po skončení trestního stíhání, Soc. zákonnost č. 8/1968, Co je vlastně příkaz k dodání do vazby?, Soc. zákonnost č. 1/1971, K některým sporným otázkám žádosti obviněného o propuštění na svobodu podle § 72 odst. 2 tr. ř., Soc. soudnictvo č. 1/1971; viz též Husár: Referát o novele tr. řádu z r. 1969, přednesený na zasedání trestní sekce slovenského PÚMS v r. 1970; Husár E. — Mathern V.: K aplikaci a problému novely tr. poriadku, Právný obzor č. 5/1970; Breier Š.: Účast soudov v prípravnom konaní podľa novely tr. por. č. 149/1969 Zb., Soc. soudnictvo č. 2/1970.

II. OPRAVNĚNÍ ROZHODOVAT O VAZBĚ

a) Zatímco oprávnění k předběžnému krátkodobému zbavení osobní svobody způsobem, odpovídajícím v podstatě zadržení podle čs. tr. řádu, přísluší ve všech soudobých procesních systémech převážně bezpečnostním, resp. vyšetřovacím orgánům, rozhodování o vazbě je svěřeno výlučně orgánům soudním a v přípravném řízení někdy též orgánům veřejné obžaloby. V pozitivních úpravách převažuje řešení první: většinou i v přípravné fázi řízení rozhoduje o vazbě pouze soud.

Historická tradice má v tomto ohledu své kořeny již od dob Magny Charty Libertatum (1215) v Anglii, která vzhledem ke specifickým zvláštěm neprošla obdobím středověkého inkvizičního procesu. Způsobem, na který později navázal proces kontinentální, byla zásada soudního rozhodování o vazbě zakotvena v Habeas Corpus Act (1679): Každá zatčená osoba musí být předvedena soudci, který po jejím výsledku rozhodne, zda bude propuštěna na svobodu, či ponechána ve vazbě. Rovněž podle francouzské ústavy z r. 1791 podléhalo každé uvěznění soudnímu přezkoumání. Tato zásada byla pak zapracována do napoleonského trestního kodexu a prostřednictvím francouzského práva se dostala i do ústavních a procesních norem kontinentální Evropy.

V tomto řešení byla spatřována nejvhodnější záruka objektivního rozhodování. Šlo v počátcích reformovaného procesu nepochybně o reakci, odůvodněnou negativními zkušenostmi procesu inkvizičního. Ratio legis je vytvořit co největší záruky proti nadužívání vazby ze strany původně vrchnosti a později policie a veřejné obžaloby.

Typicky je nazírání na tuto otázku vyjádřeno ve starší české literatuře Storchem, který na sklonku minulého století napsal: „... Státní žalobce nejmenuje se mezi orgány, kteří mají právo vazbu naříditi, ježto by se tím příliš křiklavě porušovala rovnost procesních stran.“⁶⁾

Nicméně vyskytly se již i na půdě rakouské doktríny názory, dožadující se toho, aby v přípravném řízení o vazbě rozhodoval *veřejný žalobce*. U nás byl energickým stoupencem této myšlenky Zucker.⁷⁾

⁶⁾ Storch F.: Trestní řízení rakouské, II., Praha 1897, str. 14, pozn. 4.

⁷⁾ Zucker: Über einige Reformen des Vorverfahrens im modernen Strafprozesse. Vídeň 1902, str. 120. Podstatnou složkou Zuckerova projektu bylo téměř úplné odstranění judicializace přípravného řízení a přenesení vyšetřovacích funkcí na prokurátora, přičemž účast soudu v přípravném řízení se měla omezit na zajištění neopakovatelných důkazů a přezkoumávání důvodnosti donucovacích opatření z podnětu obviněného. Své stanovisko shrnuje autor takto: „O vazbě by měl rozhodovat státní zástupce a vykonávat ji jemu organicky podřízené bezpečnostní úřady tak dlouho, dokud... je důvodná obava z útěku stíhané osoby.“ (Zucker uznává za opodstatněnou pouze vazbu *útěkovou*.) Rozhodnutí státního zástupce o vazbě nemělo být v Zuckerově pojetí výlučné, mělo podléhat přezkoumání soudem, pokud obviněný podal opravný prostředek. O takovém opravném prostředku by měl rozhodovat soud ve veřejném ústním jednání. „Jakmile je obviněný dopraven do veřejného ústavu pro výkon vazby, jsoucího pod soudním dohledem, ... následuje o ohlášených námitkách ústní... a (zpravidla) veřejné soudní jednání o tom, zda vazba byla uvalena právem, zda má pokračovat, nebo zda může odpadnout proti ručení nebo bez něho a zda a jaké odškodnění má být poskytnuto za nevině vytrpěnou vazbu.“⁸⁾

⁸⁾ Zucker: Über einige Reformen..., str. 138.

Zucker ve svém projektu správně vystihl optický klam, který vzniká jako domnělá záruka větší objektivitý soudu na rozdíl od orgánů obžaloby, pokud oním soudcem, který o vazbě rozhoduje, je orgán, plnící v podstatě *vyšetřovací* funkci, jak tomu bylo právě v procesu rakouském a později i československém.

b) Postulát, aby rozhodování o vazbě v přípravném řízení bylo svěřeno orgánům obžaloby, se uskutečnil ve většině *socialistických* států. V evropských socialistických zemích rozhoduje v přípravném řízení o vazbě *výlučně soud* jen v NDR (a to jak podle úpravy z r. 1952, tak i podle nového tr. řádu z r. 1968) a v Jugoslávii. V ostatních zemích je rozhodování svěřeno převážně prokurátorovi. V SSSR v počátcích sovětského státu ingeroval v těchto otázkách v přípravném řízení rovněž soud, avšak na konci 20. let přešla poměrně složitým vývojem pravomoc na orgány přípravného řízení. V současné době rozhoduje o vazbě v přípravném řízení vyšetřovatel, jehož rozhodnutí musí však být potvrzeno dozorcujícím prokurátorem; jinak je neplatné.⁹⁾ Rovněž v Polsku až donedávna bylo rozhodování o vazbě v předsoudní fázi výlučnou doménou prokurátora. Nový tr. řád z r. 1969 však zavedl soudní kontrolu podobným způsobem jako novela čs. tr. řádu z téhož roku. Na vzoru tr. procesu polského i československého je tedy patrný vliv tendencí, domáhajících se v té či oné formě ingerence soudu při rozhodování o vazbě i v přípravném řízení.

V sovětské literatuře zjišťujeme tyto tendence mj. u prof. Strogoviče, který v posledním vydání svého kursu trestního řízení v této souvislosti uvádí, že velmi důležitou zárukou, zabezpečující ochranu práv osobnosti, by bylo, *jestliže by o vazbě v přípravném řízení rozhodoval soud ve zvláštním zasedání za účasti obviněného*.¹⁰⁾

Rovněž např. v Polsku již delší dobu prosazuje více autorů v této otázce požadavek výlučné pravomoci soudu. Patří mezi ně především autor rozsáhlé monografie o procesních opatřeních k zajištění osoby obviněného doc. Murzynowski, který považuje za vhodné, aby prokurátor byl oprávněn pouze vazbu zrušit nebo ji zaměnit za prostředek mírnější.¹¹⁾

c) V Československu byla zásada výlučné soudního rozhodování o vazbě prolomena tr. řádem z r. 1950.

Pravomoc vyšetřujícího soudce v přípravném řízení, uplatňující se u nás již od počátků reformovaného smíšeného procesu, byla nahrazena oprávněním *prokurátora*.

Tato změna vyplynula ze zcela nové koncepce přípravného řízení, které bylo svěřeno prokuratuře a orgánům bezpečnostním. Nebylo shledáno

⁹⁾ Srov. blíže Mandák V.: Zajištění osoby obviněného v sovětském trestním řízení, Soc. zákonnost č. 5/1971, str. 300–304.

¹⁰⁾ Strogovič: Kurz sovětského ugolovného processa, Moskva 1968, díl I., str. 284. Podrobněji viz též: Osnovnyje voprosy sovětskoj socialističeskoj zakonnosti, Moskva 1966, str. 187–188.

¹¹⁾ Murzynowski: Areszt tymczasowy..., Varšava 1963, str. 126. Viz tamtéž citované práce dalších polských autorů.

vhodným ani účelným, aby soud v této fázi rozhodoval o vazbě, když se na přípravném řízení ani jinak nepodílel.

Nicméně ingerence soudu v těchto otázkách ještě zcela vyloučena nebyla. Trestní řád z roku 1950 svědčil v přípravném řízení soudu příkaz k zatčení, který mohl být vydán na návrh prokurátora. Za poněkud zpřesněných podmínek zachoval tento postup i následující tr. řád z r. 1956. V obou případech měl však soudní příkaz k zatčení pouze povahu předběžného aktu, protože o nařízení vazby rozhodovaly za určitých podmínek i bez předchozího příkazu k zatčení výlučně orgány prokuratury.

Původní znění nyní platného tr. řádu z roku 1961 příkaz soudu k zatčení obviněného v přípravném řízení zrušilo. I dosavadní omezená spoluúčast soudu na rozhodování o vazbě v této fázi řízení byla tak zcela odstraněna.

d) O vhodnosti řešení realizovaného původním zněním platného tr. řádu z r. 1961 začala však záhy pochybovat část teorie i praxe. Kritici platné úpravy se přimlouvali buď za úplné vyloučení prokurátora z rozhodování o vazbě, anebo alespoň za soudní kontrolu tohoto rozhodování. Zhruba od poloviny 60. let můžeme sledovat v odborné literatuře několik variant tohoto námětu.

Tak se např. v roce 1965 uvádí, že zákon by měl umožnit obviněnému, aby již v přípravném řízení vyvolal rozhodnutí soudu o tom, zda vazba, v níž se nalézá, je důvodná. Řízení by mělo mít kontradiktorní ráz za účasti prokurátora, obviněného a obhájce, a to v senátě. Tuto možnost domáhat se soudního přezkoumání vazby by mohl zákon přiznat obviněnému buď po určitém trvání vazby, nebo kdykoli po jejím uvalení.¹²⁾

I další autoři přibližně v téže době doporučují uvážit přezkoumávání důvodnosti prokurátorova rozhodnutí o vzetí do vazby soudem, a to zejména v souvislosti s námětem na kontradiktorní proceduru o vznesení obvinění při stíhání pro závažné delikty.¹³⁾

Otázka byla diskutována okrajově též na plénu trestní sekce býv. PÚMS v prosinci 1967 a v květnu 1968. Opačné stanovisko, vyslovující se proti snahám o ingerenci soudu v přípravném řízení, bylo zastáváno původně orgány prokuratury. Později však i prokuratura, zejména v souvislosti s projednáváním otázek souladnosti čs. právního řádu s Paktem o občanských a politických právech OSN, akceptovala názor, že s ohledem na tento pakt je třeba, aby soud v přípravném řízení měl možnost vhodných forem součinnosti při rozhodování o vazbě, přičemž prokurátorovi má zůstat i nadále zachováno právo vazbu obviněného nařídit.

V této době bylo publikováno několik stanovisek, mezi nimiž výrazně převládal názor, že z hlediska koncepčního a též s ohledem na znění cit. paktu by rozhodování o vazbě mělo být patrně svěřeno i v přípravném řízení pouze soudu.¹⁴⁾

¹²⁾ Trestní řád č. 141/1961 Sb. z hlediska záruk občanských práv, Stát a právo č. 11, str. 151. Podobné hlasy zazněly i na půdě trestněprávní sekce býv. PÚMS (srov. Zprávy PÚMS č. 4/1968, str. 40).

¹³⁾ Srov. Právnícké štúdie č. 2/1965.

¹⁴⁾ K těmto otázkám srov. zejména Růžek A.: Problematika ochrany osobnosti

e) Novelizací souboru justičních zákonů v prosinci 1969 vyústily do té doby jen teoretické diskuse v kompromisní řešení: Čl. 30 ústavy, připouštějící, aby o vazbě rozhodoval též prokurátor, zůstal nedotčen. *Tr. řád však soudu svěřil částečnou kontrolu nad tímto rozhodováním ve formě vyřizování stížnosti obviněného, kterou podal proti usnesení o nařízení vazby prokurátorem, a stížnosti proti usnesení o zamítavém vyřízení žádosti obviněného, již se domáhal propuštění na svobodu.* V prvním stupni tedy v přípravném řízení rozhoduje o vzetí do vazby i nadále prokurátor. Kontrolní funkce soudu je vyhrazena pro případy, kdy obviněný se předepsanými procesními formami, tj. stížností (§ 74) nebo žádostí (§ 72 odst. 2) dožaduje propuštění na svobodu.

I když toto řešení z hlediska koncepčního a též s ohledem na znění Paktu není zcela bez problémů, jde nepochybně o změnu zásadní povahy, kterou nutno ocenit jako *důkaz celkové tendence* čs. zákonodárství i ve složité situaci období po roku 1968 *zajistit další posílení záruk nedotknutelnosti osoby v trestním řízení.*

f) Účel změny tr. řádu, provedené zákonem č. 149/1969 Sb. (dále jen novela), je zřejmý: umožnit obviněnému, aby oprávněnost jeho námitek proti vazbě přezkoumal orgán, který na výsledku řízení není nikterak zainteresován.

Nová úprava je současně další formou vzájemné prověrky činnosti orgánů trestního řízení ve vztahu soud—prokurátor (a zprostředkovaně též soud—vyšetřovatel, resp. orgány konající vyhledávání a objasňování). Novela tak vhodně navázala na nedávnou reformu předpisů o *výkonu* vazby. Jde o součást širší revize celkové koncepce opatření k zajištění osoby obviněného, která by vhodněji než dosavadní úprava zajišťovala jak zájmy celospolečenské (zejména v rámci boje proti recidivě a závažnější kriminalitě), tak i individuální zájmy obviněného.^{14a)}

Tím, že přezkumné řízení bylo svěřeno soudu, tj. orgánu, který je procesně zcela nezávislý (na rozdíl od prokurátora, který je orgánem trestního stíhání a v soudní fázi řízení procesní stranou), plyne z novely pro praxi logický důsledek: důvodnost vazby má být posuzována ještě pečlivěji než dosud — frekvence tohoto zajišťovacího opatření by se měla relativně snížit.

g) Přezkumné soudní řízení je podle novely „dosud nepředvídaným typem rozhodování soudu“ (tak Nejvyšší soud v Tpj 38/70). Nepředvídaný

v trestním řízení, Zprávy advokacie č. 1/1969; viz též Mandák V.: Zásahy do osobní svobody obviněného ve světle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Čs. kriminalistika č. 1/1969.

^{14a)} Zavedení obdobné úpravy novým trestním řádem *polským* z r. 1969 komentoval doc. Waltoš z krakovské právnické fakulty takto: „...úloha soudu zde byla podstatně zvýšena. Vznikly tak podmínky objektivnější kontroly zákonnosti přípravného řízení bez ohledu na to, že nová kodifikace nevyhověla všem požadavkům... Nicméně směr vývoje procesního práva v této oblasti naznačila nová polská kodifikace velmi výrazně.“ (Srov. S. Waltoš: Funkce soudu v přípravném řízení v polském trestním procesu, Právník č. 11/1971, str. 929.)

proto, že v čs. socialistickém trestním řízení jde vůbec o první způsob součinnosti soudních orgánů v předsoudní fázi (pomineme-li jen formální význam mající příkaz k zatčení podle tr. ř. 1950 a 1956, kdy tak jako tak o vazbě definitivně rozhodoval prokurátor). Svou podstatou je to řízení *opravné*, tedy *druhostupňové*. Jak to přiléhavě vyjádřil Breier,¹⁵⁾ nezakládá se takto nové řízení před soudem, ale pouze „přerušuje obvyklý a pravidelný instanční postup v rámci instančních stupňů téhož orgánu a rozhodováním na druhém stupni se pověřuje orgán jiný“.

Toto zjištění má své praktické důsledky. Je významné mj. pro odpověď na otázku, zda proti rozhodnutí soudu o vazbě podle § 146 a) tr. ř. je přípustná stížnost. Ve smyslu § 74 odst. 1 tr. ř. ve spojení s § 141 odst. 2 tr. ř. lze totiž proti rozhodnutí soudu o vazbě podat stížnost, jen jde-li o rozhodnutí v prvním stupni. Protože — jak bylo uvedeno — soud rozhoduje ve *druhém* stupni, je jeho rozhodnutí z hlediska instančního postupu *konečné*.¹⁶⁾

h) Přezkumná pravomoc soudu je omezena potud, že nezbytným předpokladem přezkumného řízení je stížnost obviněného, resp. stížnost osob obviněnému blízkých (§ 142 odst. 2, 247 odst. 2 tr. ř.). V tomto smyslu je přezkumná činnost soudu podmíněná. Teprve stížnost podaná ve prospěch obviněného zakládá povinnost i právo soudu zabývat se důvodností vazby. Jinak rozhodování o vazbě zůstává až do skončení přípravného řízení ve výlučné pravomoci prokurátora, a to i tehdy, jestliže vazba bude prodloužena nad základní zákonem stanovenou dobu.

Přezkumná činnost soudu je dále omezena potud, že se nevztahuje na prověřování důvodnosti *prodloužení* zákonné vazební lhůty. Proti rozhodnutí prokurátora, jímž se trvání vazby nad 2 měsíce v přípravném řízení prodlužuje, totiž ani novela tr. ř. stížnost obviněného k soudu nepřipouští (podrobněji k tomu viz dále sub. IV.).

ch) Již v prvních dnech účinnosti novely se vynořila otázka, zda rozhodnutí prokurátora je soudně přezkoumatelné, vzal-li obviněného do vazby *generální* prokurátor, který v některých věcech vykonává dozor nad vyšetřováním za podmínek § 36 odst. 1 zák. o prokuratuře. Možnost takového postupu i v jiných případech bylo by možno patrně dovozovat též z ust. § 3 odst. 2 téhož zákona.

¹⁵⁾ Breier Š.: Účast soudů v přípravném konání podle novely tr. poriadku č. 149/1969 Zb., Soc. súdnictvo č. 2/1970, str. 18.

¹⁶⁾ Takto správně judikoval krajský soud v Praze v rozhodnutí z 2. 4. 1970 č. j. 2 To 93/70 (uveř. ve Sb. rozh. čs. soudů pod č. 53/1970), jímž zamítl stížnost obviněného proti rozhodnutí okresního soudu v Příbrami. Tento soud zamítl stížnost, podanou obviněným proti usnesení okresního prokurátora o vzetí do vazby. Obviněný pak podal stížnost i proti zamítavému rozhodnutí okresního soudu, a to v důsledku nesprávného poučení, že stížnost proti rozhodnutí soudu je přípustná. V právní větě cit. rozh. kraj. soudu v Praze se uvádí: „Řízení o stížnosti podle § 146 a) tr. ř. je řízením o řádném opravném prostředku, ve kterém soud přezkoumává nepravoplatné rozhodnutí jiného orgánu. Nelze proto toto řízení považovat za řízení konané v prvním stupni, a proto ... není přípustný řádný opravný prostředek (§ 141 odst. 2 věta druhá tr. ř.).“

Touto otázkou jsem se zabýval na jiném místě, na něž pro stručnost odkazuji.¹⁷⁾ Zastávám názor, že za účinnosti novely tr. řádu z r. 1969 je i rozhodnutí generálního prokurátora o vzetí do vazby soudně přezkoumatelné.¹⁸⁾

Toto stanovisko však praxe nesdílí. Vychází ze znění § 141 odst. 2 tr. ř. a nepovažuje ust. § 146 a) tr. ř. za *lex specialis*, který by použití § 141 odst. 2 tr. ř. v daném případě vylučoval (srov. např. nepublikované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, č. j. 11 Nt 3/70 z 30. 9. 1970; stejné stanovisko zastává i generální prokuratura.^{18a)}

i) Podle § 146 a) tr. ř. o stížnosti rozhoduje soud, v jehož obvodě je činný prokurátor, který napadené rozhodnutí vydal. Příslušnost soudu je tedy odvislá od prokurátora, který v prvním stupni vydal rozhodnutí o vazbě. Takto je určena příslušnost soudu nejen *místně*, ale i *věcně*. Vydal-li tedy rozhodnutí prokurátor okresní, rozhoduje o stížnosti okresní soud. Obdobně podle toho, který vyšší prokurátor rozhodl, je příslušný k vyřízení stížnosti např. krajský, nikoliv však Nejvyšší soud (viz stanovisko uvedené v pozn. 18a). Příslušnost soudu může být proto určena odchýlně od obecných zásad, obsažených v §§ 16, 17 (příslušnost věcná) a v § 18 tr. ř. (příslušnost místní), neboť rozhodující je s naznačenou výjimkou pouze skutečnost, v obvodě kterého soudu prokurátor působí. Zásada, že i věcná příslušnost soudu je určena tím, který prokurátor (prokurátor kterého stupně) o věci rozhodl, by se uplatnila zřejmě i tehdy, jestliže obviněný byl vzat do vazby okresním prokurátorem, ačkoliv předmětem řízení je trestný čin, o němž ve smyslu § 17 tr. ř. bude meritorně jednat v prvním stupni soud krajský. O stížnosti by tedy ve smyslu § 146 a) tr. ř. rozhodoval zřejmě *okresní soud*.¹⁹⁾

¹⁷⁾ Mandák V.: Soudní kontrola rozhodování o vazbě v přípravném řízení, Advokátní praxe č. 4–5/1970.

¹⁸⁾ Shodně v literatuře Breier ve shora cit. stati.

^{18a)} Až v době tisku této práce však např. ve věci 1 Nt 101/72 usnesením z 20. 1. 1972 rozhodl *krajský soud* v Praze meritorně o stížnosti obviněného proti usnesení *generálního prokurátora ČSSR*, jímž byla zamítnuta *žádost* obviněného o propuštění na svobodu. Zamítavé usnesení generálního prokurátora sice obsahovalo poučení, že stížnost proti němu není přípustná (s odkazem na § 141 odst. 2 tr. ř.), avšak přes toto poučení stížnost podanou obviněným u Nejvyššího soudu ČSSR tento soud přípisem z 12. 1. 1972 zaslal k věcnému vyřízení krajskému soudu v Praze s odůvodněním, že jinak (tj. při obvyklém postupu — moje pozn. V. M.) příslušelo rozhodnutí o žádosti obviněného o propuštění z vazby krajskému prokurátorovi v Praze, tedy prokurátorovi činnému v jeho obvodě. Nejvyšší soud ČSSR podle cit. přípisu z 12. 1. 1972 sám ve věci rozhodnout nemohl vzhledem k § 1 č. 2 ústav zák. č. 155/1969 Sb. a § 27 zák. č. 156/1969 Sb. *Tomuto postupu nebrání* — uvádí se dále v cit. přípisu — ani *skutečnost, že o žádosti obviněného rozhodl generální prokurátor ČSSR* (podtrženo mnou — V. M.). Z logiky věci vyplývá, že stejný závěr jako v daném případě o negativním vyřízení žádosti obviněného podle § 72 tr. ř. je třeba uplatnit i ohledně stížnosti proti rozhodnutí generálního prokurátora o vzetí obviněného do vazby.

¹⁹⁾ Shodný názor vyplývá ze stanoviska Nejvyššího soudu Tpj 38/70. Podobně též Breier, cit. práce, str. 17.

Dodejme ještě, že zákon nevylučuje, aby soudce, který se podílel na přezkumném řízení podle § 146 a) tr. ř., se později účastnil i meritorního projednávání věci.

j) Není nesporné, v jakém složení má soud o stížnosti podle § 146 a) tr. ř. rozhodovat, jestliže meritorně bude věc projednávat samosoudce. Podle § 2 odst. 9 tr. ř. předseda senátu a samosoudce rozhodují sami jen tam, kde to zákon výslovně stanoví. Jinak rozhoduje senát. Protože § 146 a) se zmiňuje pouze o „soudu“, zdá se, že o stížnosti by měl jednat vždy *senát*. Toto stanovisko je zastáváno ve všech dostupných pramenech.²⁰⁾

Proti názoru, že v rozsahu své působnosti je samosoudce příslušný rozhodovat též o stížnosti podle § 146 a) tr. ř., se zejména uvádí, že ve smyslu § 314 a) tr. ř. je příslušnost samosoudce omezena na řízení před soudem, dále že § 146 a) tr. ř. možnost rozhodování samosoudce nepřipouští a podle novely samosoudce nikdy nepůsobí jako orgán druhého stupně.

Myslím, že není důvodů se domnívat, že zákonodárce nemínil vztahovat příslušnost samosoudce v rámci § 314 a) tr. ř. na všechny soudní úkony v rámci trestního stíhání pro přečiny a tr. činy uvedené v cit. ustanovení. Ustanovení o tom, zda a kdy je samosoudce oprávněn rozhodovat o stížnosti podle § 146 a) tr. ř., je tedy obsaženo již v samotném § 314 a) tr. ř. a nebylo třeba je zahrnovat i do § 146 a) tr. ř. Nebylo by také logické požadovat, aby v meritě věci rozhodoval samosoudce, který může uložit trest až 2 roky odnětí svobody (resp. za podmínek § 42 tr. z. i vyšší), a v dílčí procesní otázce jeho působnost byla vyloučena. Stanovisko, že v rozsahu své působnosti koná samosoudce i řízení podle § 146 a) tr. ř., je přijatelnější i z hlediska hlavních cílů novely, tj. zjednodušení a zrychlení řízení při trestním stíhání drobnější kriminality.

k) O stížnosti obviněného má soud rozhodnout *zpravidla* do pěti dnů [§ 146 a) tr. ř.]. O povaze tohoto časového určení se vyslovil Husár v tom smyslu, že jde o doporučení, které nelze považovat za lhůtu.²¹⁾

Tomuto názoru třeba přisvědčit. Slovo „zpravidla“ odnímá tomuto časovému ustanovení povahu určitosti, která je *essentiale* každé zákonné lhůty.²²⁾

Časové určení „zpravidla do 5 dnů“ nelze však chápat jako jen nezávazné doporučení; je třeba je vykládat doslovně, tj. jako *pravidlo*. Jiný výklad by byl v rozporu se zásadou, že vazební věci mají být projednány s největším urychlením a že nejistota o tom, zda fyzická izolace obviněného je důvodná, má být časově co nejvíce omezena. Později by soud měl rozhodnout jen výjimečně, např. bylo-li nutno opatřit ještě doplňující podklady.

²⁰⁾ Srov. Husár v článku „Na margo novely trestneho poriadku“, Advokátní praxe č. 2/1970, str. 14 a násl.; Breier v cit. článku, str. 20; stanovisko slovenské trestní sekce PÚMS obsažené v závěrech zasedání k novele tr. ř. bod I/A (Socialistické soudnictvo č. 5/1970, str. 43).

²¹⁾ Husár, článek cit. v předchozí poznámce.

²²⁾ Srov. Čs. trestní řízení, vysokoškolská učebnice, Praha 1971, str. 122. Viz též Veselá: Lhůty v trestním řízení, Praha 1933, str. 14, 15.

Ze znění novely nevyplývá jasně, od kterého okamžiku má být časové určení „zpravidla“ do 5 dnů — byť nejde o lhůtu v procesním smyslu, ale o pokyn zákonodárce pro *pravidelný* postup — počítáno. Je možno uvažovat o dvojím řešení: jako počáteční brát v úvahu den, který následuje po podání stížnosti odviněným, anebo den následující po tom, co spisy byly předloženy soudu.

Domnívám se, že je třeba se přiklonit k řešení prvému. Nutno uvážit, že dříve než prokurátor o vazbě vůbec rozhodne, obviněný může být zbaven osobní svobody již dvakrát 48 hodin, tj. 4 kalendářní dny (§§ 76 odst. 4, 77 tr. ř.). Uvážíme-li dále, že spisy procházejí administrativou věznice, pak prokuratury a konečně soudu, potom i při dodržení doporučeného 5denního časového úseku by mohl soud o stížnosti rozhodnout např. až za dva týdny po tom, co byl obviněný zbaven osobní svobody. To tím spíše, že tr. řád nemá zvláštní ustanovení o termínu, v němž je třeba věc soudu k rozhodnutí předložit. Pro prvé řešení svědčí i účel, který byl novelou sledován. Jejím smyslem je v dané relaci „zvýšení práv občanů“ a zabezpečení, „aby v případech stížnosti proti rozhodnutí o vazbě postupoval soud s urychlením“ [důvodová zpráva s výslovným odkazem na § 146 a) tr. ř.]. Ke shodnému závěru dospěla — proti dosud převažující praxi — i většina členů trestní sekce slovenského PÚMS.²³⁾ Správně ovšem upozorňuje Mathern, že soud je nucen se při tomto řešení řídit časovým určením, jehož částí v praxi disponují jiné orgány.²⁴⁾

1) Způsob projednání stížnosti podle § 146 a) tr. ř. není blíže stanoven. Uplatní se proto zásada vyjádřená v § 240 tr. ř. — soud rozhoduje v neveřejném zasedání.

Projednání stížnosti se tedy fakultativně může zúčastnit prokurátor (§ 242 odst. 2 tr. ř.), nikdy však obhájce a obviněný (§ 242 odst. 3 tr. ř.), kteří o termínu jednání nebudou ani vyrozuměni. Protože přítomnost obviněného při neveřejném zasedání je ze zákona vyloučena, nemůže být při něm ani vyslechnut. Zdá se však, že není překážek, které by v odůvodněných případech bránily tomu, aby soud obviněného vyslechl v rámci *přípravy* neveřejného zasedání, a stejně tak aby si opatřil i jiné nezbytné podklady pro rozhodnutí. Možnost takového postupu bylo by však možno patrně dovozovat jen per analogiam ust. § 185 odst. 2 tr. ř., podle něhož k usnadnění rozhodnutí o předběžném projednání obžaloby (toto projednání se koná rovněž v neveřejném zasedání) může předseda senátu vyslechnout obviněného.

Z dosavadních úvah vyplývají některé náměty de lege ferenda.

aa) Z hlediska koncepčního považují i nadále za nejvhodnější, aby o nařízení vazby rozhodoval v každém stadiu řízení pouze soud. Nebylo by správné tento požadavek spojovat jen s aspekty, souvisejícími u nás

²³⁾ Viz bod I/1 závěrů trestní sekce slovenského PÚMS k otázkám tr. řádu a tr. zákona, Soc. súdnictvo č. 5/1970, str. 43.

²⁴⁾ Mathern V.: Poznámky k referátu „K otázkám novely tr. poriadku“, materiál pro zasedání trestní sekce slovenského PÚMS, které se konalo dne 14. a 15. 4. 1970 v Bratislavě; viz Soc. súdnictvo č. 5/1970, str. 29.

s atmosférou roku 1968. Bylo již připomenuto, že rozhodování o vazbě bylo svěřeno soudu i v počáteční fázi sovětského státu a že i v současné době rozhoduje o vazbě výlučně soud též v dalších dvou socialistických státech — v NDR a v Jugoslávii. Nelze proto odmítat úvahy o obdobném řešení pro čs. proces apriorním tvrzením, že jde o koncepci, která je socialistickému trestnímu řízení cizí. Souhlasím s Murzynowskim, který uvádí: „Požadavek, aby pouze soud byl oprávněn nařít vazbu v průběhu celého trestního řízení, nelze chápat jako jen mechanické následování vzorů buržoazního zákonodárství. Tento požadavek je důsledkem posouzení našich současných podmínek a požadavků při výkonu spravedlnosti i kritického ocenění vědeckých poznatků.“²⁵⁾

Pokud jde o bližší argumentaci v této otázce, odkazuji zejména na svůj článek citovaný v poznámce 17.

Jde však o námět, jehož účelnost ve všech souvislostech bude vhodné znovu zvažovat snad až v rámci perspektivních příprav rekodifikace trestněprocesního práva, s níž se výhledově počítá. Již při nejbližší uvažované novelizaci tr. řádu by však měl být vážně posouzen námět na změnu způsobu soudního projednání stížnosti obviněného proti rozhodnutí prokurátora o nařízení vazby. To, že soud rozhoduje v neveřejném zasedání, tedy v nepřítomnosti obviněného i obhájce a také bez předchozího výsledku obviněného, je zřejmým nedostatkem, který by měl být odstraněn především. Patrně nejvhodnější formou přezkumného řízení by bylo jednání na způsob veřejného zasedání.²⁶⁾ Podotýkám, že tento způsob byl uvažován téměř až do závěrečných fází příprav novely tr. řádu z roku 1969.

bb) Jestliže soud přezkoumává rozhodnutí prokurátora v otázce, zda vůbec je vazba důvodná, pak by toto oprávnění měl mít důsledně i tehdy, jedná-li se o otázku, zda již nařízená vazba má být prodloužena nad zákonem stanovenou základní lhůtu. Soud by tedy měl rozhodovat též o stížnosti obviněného proti rozhodnutí prokurátora o prodloužení vazební lhůty. Za úvahu by stálo obdobné řešení, jaké zvolil nový trestní řád polský, tj. přiznat oprávnění prodloužit vazbu po uplynutí určité lhůty *výlučně* soudu. V této souvislosti by měla být znovu uvažována otázka stanovení nepřekročitelného časového limitu trvání vazby v přípravném řízení (např. v SSSR smí vazba v této fázi řízení trvat nejdéle 6 a jen ve zcela výjimečných případech 9 měsíců).

cc) V zájmu naplnění smyslu novely třeba zajistit, aby stížnost obviněného byla vyřízena s maximálním urychlením. Toho lze dosáhnout nejlépe stanovením povinnosti předložit stížnost se spisy soudu neprodleně, nejpozději do 48 hodin, a vhodně též limitovat lhůtu k rozhodnutí soudu. Za přiměřenou lze považovat lhůtu třídní. Pro odůvodněné případy bylo

²⁵⁾ Murzynowski, dílo cit. v pozn. 1, str. 129. Viz též odkazy na další autory tamtéž, str. 126, pozn. 51; viz dále Waltoš, dílo cit. v pozn. 14a).

²⁶⁾ Shodně Krupauer J.: K pojetí přípravného řízení, Prokurátor č. 3/1969, str. 199.

by však nutno vyhradit lhůtu delší, patrně však ne více než pětidenní, počítáno ode dne, kdy stížnost se spisy došla k soudu.

dd) V zájmu odstranění pochybností o tom, zda obviněný je oprávněn podat stížnost proti rozhodnutí, které o vzetí do vazby učinil generální prokurátor, mělo by být toto právo stanoveno výslovně jako výjimka ze zásady, obsažené v § 141 odst. 2 tr. ř.

III. ROZHODNUTÍ O NAŘÍZENÍ VAZBY

a) Otázky rozhodování o vazbě a podstatné náležitosti rozhodnutí o nařízení vazby patřily vždy k nejspornějším problémům trestního řízení. Důvodů je více, nejvýrazněji však působí patrně dva:

Za prvé výrazněji než v kterékoliv jiné relaci se zde na půdě procesu projevuje rozpor mezi zájmem občana na zachování osobní svobody a jeho případnou snahou uniknout trestnímu postihu na straně jedné, a mezi celospolečenským zájmem na spolehlivém zajištění účelu řízení na straně druhé. Tento rozpor je pocíťován o to naléhavěji, že převážně je třeba rozhodnutí učinit ve velmi krátké době, což ztěžuje zjišťování potřebných podkladů. Přitom zbavení osobní svobody obviněného znamená důrazný zásah do jeho života a výrazně mu ztěžuje obhajobu.

Druhý hlavní důvod je třeba spatřovat v tom, že na rozdíl od rozhodování o vině má rozhodování o vazbě vždy povahu *prognózy* teprve budoucího chování obviněného, jež by mohlo ohrozit účel řízení (útěk, koluze) nebo zájmy chráněné trestním právem hmotným (další trestná činnost).

Následující poznámky jsou stručným pokusem o objasnění jen úzkého, avšak pro praxi velmi významného úseku vazebního práva — podkladů a obsahových náležitostí rozhodnutí, jímž se vazba nařizuje.

b) Jak vyplývá z návěti § 67 tr. ř., obviněný smí být vzat do vazby jen tehdy, jsou-li tu *skutečnosti*, které odůvodňují některou z obav uvedených v § 67 a), b), c) tr. ř. Důvodová zpráva toto pojetí ještě zvýrazňuje, když uvádí, že pokud se ve vazebních důvodech mluví o obavě z útěku, působení na svědka nebo pokračování v trestné činnosti, je třeba, aby tato obava byla vždy podložena *konkrétními skutečnostmi* (viz též R 39/1968).

V čs. úpravě a v motivech k ní se tedy jednoznačně promítá zásada, že skutečnosti odůvodňující vazbu nelze presumovat, ale je třeba, aby byly zjištěny. Zkoumání toho, zda takové skutečnosti existují a zda trvají, je povinností všech orgánů trestního řízení v každém období trestního stíhání (§ 72 tr. ř.).

To platí pro rozhodování o vazbě bez ohledu na povahu činu, pro který je obviněný stíhán, zejména i bez zřetele na stupeň jeho společenské nebezpečnosti. To proto, že čs. proces nezná ani obligatorní vazbu, ani žádná ulehčení při rozhodování o vazbě v rámci stíhání pro některé kategorie deliktů.²⁷⁾

²⁷⁾ Tato úprava i při stíhání pro nejzávažnější delikty je československou zvlášť-

Problematika podkladů pro rozhodnutí o vazbě rozpadá se na dvě části: 1. jaká je povaha skutečností, které mohou vazbu opodstatňovat, 2. jakým způsobem mají být tyto skutečnosti zjištěny. Jde o obtížnou otázku, které u nás bylo dosud věnováno jen velmi málo pozornosti, i když obecně se uznává, že praxe je v tomto ohledu krajně neuspokojivá. I bez bližšího rozboru můžeme konstatovat, že rozhodnutí o vazbě jsou založena převážně spíše jen na dohadách, na hypotetických soudech, intuitivním myšlení apod. než na konkrétních skutečnostech. Svědčí o tom i způsob, jakým je převážná část rozhodnutí odůvodňována. Jen zřídka se rozhodující orgán odvolává na zjištěná fakta. Za skutečnost odůvodňující nařízení vazby se často považuje jen určitá situace ve vztahu k povaze činu či k osobě obviněného, která však sama o sobě vytváří pouze abstraktní možné nebezpečí, nikoli však konkrétní, skutkově podloženou hrozbu, jež má být vazbou odstraněna.

Ad 1. Povahou skutečností, které mohou opodstatňovat vazbu, jsem se podrobněji zabýval již dříve.²⁸⁾ Na tomto místě proto uvádím jen stručné shrnutí:

Aby bylo možno dovozovat obavu, pro kterou lze vzít obviněného do vazby, nutno požadovat určitý rozumný stupeň pravděpodobnosti hrozby uvedené v zákonných vazebních důvodech, stupeň vyplývající z obecných zkušeností aplikovaných na zvláštní okolnosti konkrétního případu. Největší obtíž je v tom, že i když tato hrozba má být zjištěna na podkladě konkrétních skutečností — a v tomto smyslu tedy nemá být presumována — přesto závěr o nezbytnosti vazby je *hypotetický*, neboť příslušný orgán vyslovuje pouze odůvodněné přesvědčení o tom, že obviněný, zůstane-li na svobodě, zachová se některým ze způsobů, který může opodstatňovat vazbu. Skutečnosti, které odůvodňují vazbu, mají být tedy zjištěny, závěry o nebezpečí, které z nich plyne, jsou však do značné míry věci *úvahy*. V tomto smyslu je tedy rozhodnutí o vazbě založeno na *domněnce*. V této souvislosti bylo kdysi vhodně napsáno, že při obligatorní vazbě máme co činit s domněnkou *zákona*, zatímco při fakultativní vazbě s domněnkou *soudu*, resp. jiného orgánu, který o vazbě rozhoduje.

Stupeň pravděpodobnosti, že hrozí na podkladě zjištěných skutečností nebezpečí, které opodstatňuje vazbu, nelze ovšem přesně předepsat ani vážit na lékařenských vahách. Jedno však třeba důsledně rozlišovat, což praxe vždy nečiní: skutečnosti, které mohou odůvodňovat vazbu, jsou dvojí povahy — objektivní okolnosti nezávislé na vůli obviněného, a subjektivní postoj obviněného. Objektivní okolnosti samy o sobě — např. stav

ností. Cizí předpisy, pokud neznají výjimečně dokonce ještě obligatorní vazbu, totiž převážně upravují různé formy ulehčeného rozhodování o vazbě, při němž není třeba zjišťovat konkrétní okolnosti, kdy se tedy existence vazebních důvodů spíše předpokládá. Srov. M a n d á k V.: Potřebujeme obligatorní vazbu?, Čs. kriminalistika č. 4/1970.

²⁸⁾ M a n d á k V.: Ke sporným otázkám § 67 tr. řádu (důvody vazby), Kriminalistický přehled č. 5/1968, zejména str. 85; srov. k tomu též T á b o r s k ý F.: Některé poznatky k praxi při používání § 67 tr. řádu, Kriminalistický přehled č. 2/1968.

určité závislosti či podřízenosti, příbuzenské vztahy apod. — nemohou být zásadně ještě důvodem vazby, jestliže tato objektivní situace není provázána takovým postojem obviněného, doloženým konkrétními skutečnostmi, který vytváří důvodnou obavu, že obviněný uprchne, dopustí se koluse nebo bude pokračovat v trestné činnosti.²⁹⁾

Ad 2. Trestní řád nedává přímou odpověď na otázku, jakým způsobem, tj. jakými formami (procesními či jinými) mají být skutečnosti odůvodňující vazbu zjišťovány. Řešení jsem se snažil naznačit ve výše cit. článku (viz pozn. 28), přičemž jsem došel v podstatě k těmto závěrům:

Materiály tohoto druhu mohou být a často v praxi jsou mimoprocesní povahy (např. výsledky pozorování vyhledávacích orgánů, které zjistí takové počínání obviněného, které nasvědčuje např. tomu, že pozměňuje či ničí listinné či věcné důkazy, obchází svědky apod.; někdy sami svědkové oznamují příslušným orgánům, že obviněný s nimi o věci hovořil apod.).

Samotné operativní či obdobné poznatky však zpravidla ještě nařízení vazby dostatečně odůvodňovat nemohou. Zásadně je třeba, aby tyto výchozí informace — pokud to jejich povaha připouští — byly ověřeny a fixovány procesní formou, tj. jako důkazy příslušného druhu (výslech svědka, výslech obviněného, věcné důkazy, důkaz listinou apod., resp. jiný důkaz ve smyslu § 89 odst. 2 tr. řádu). To proto, že usnesení o nařízení vazby — jak bude dále podrobněji uvedeno — se musí opírat o důkazy, které je opodstatňují.

Při zjišťování skutečností odůvodňujících vazbu mají se uplatnit stejné zásady jako při sbírání a hodnocení důkazů obecně. I zde je tedy třeba řídit se plně zásadou § 2 odst. 5, 6 tr. řádu, zjišťovat skutečný stav věci a vycházet z něho a hodnotit důkazy podle vnitřního přesvědčení založeného na pečlivém zkoumání všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.

Nebylo by možné úspěšně namítat, že § 89 tr. ř., který vymezuje předmět dokazování, neuvádí mezi skutečnostmi, jež je třeba dokazovat, žádné takového druhu, které by odůvodňovaly jen procesní postup. Nelze ztrácet se zřetele, že výčet skutečností uvedených v § 89 tr. ř. je pouze demonstrativní. V praxi ani v teorii není pochyb, že předmětem dokazování mají být i okolnosti důležité pro postup trestního řízení.³⁰⁾

Nutno však připustit, že může nastat situace, kdy pro nebezpečí z prodlení nelze některé skutečnosti ověřit jinak než operativními a obdobnými prostředky, takže kromě výsledku obviněného v době rozhodování o vazbě žádný další podklad získaný procesní cestou k dispozici nebude. Může to připadat v úvahu patrně jen tehdy, má-li obviněný být vzat do vazby

²⁹⁾ Podobně Skalník M., koreferát „Vazba v trestním řízení“, Zprávy PÚMS č. 3/1968.

³⁰⁾ Srov. Komentář k tr. řádu, Praha 1963, str. 160. Podobně např. Císařová, která mezi právně relativní okolnosti, jež nutno dokazovat, řadí i opatření procesního rázu; příkladmo uvádí výslovně i vazbu obviněného (Císařová D.: Předmět dokazování, Stát a právo č. 13, Academia Praha, 1967, str. 71).

„z volné nohy“. Tehdy však by měly být získané poznatky prověřeny procesní cestou dodatečně co nejrychleji po vydání rozhodnutí o vazbě.

Jestliže je obviněný nejprve zadržen podle § 75 tr. řádu (v praxi tyto případy převažují), pak — pokud to nebylo možné učinit dříve — by měly být vazební důvody procesní cestou prověřeny ve lhůtě 48 hodin (§ 76 odst. 4 tr. řádu), v níž musí být obviněný předán prokurátorovi. Jako krajní mez by bylo možné v odůvodněných případech připustit k témuž účelu dalších nejvýše 48 hodin, v nichž musí prokurátor po převzetí zadrženého rozhodnout o jeho vzetí do vazby nebo ho propustit na svobodu (§ 77 tr. řádu).

Domnívám se, že tyto závěry jsou v souladu se zásadou, že vazba má být vždy odůvodněna konkrétně zjištěnými skutečnostmi, že však současně respektují i zvláštnosti rozhodování o vazbě, zejména časovou tíseň, v níž je mnohdy třeba rozhodnutí učinit.

c) O vazbě se rozhoduje vždy usnesením (§ 68 ve spojení s § 119 odst. 1 tr. ř.). Pod marginární rubrikou „rozhodnutí o vazbě“ (§ 68 tr. řádu) nacházíme pouze tento text: „Vzít do vazby lze toliko osobu, proti které bylo vzneseno obvinění (§ 163 tr. řádu) nebo které bylo sděleno obvinění (§ 169 tr. řádu). O vazbě rozhoduje soud, v přípravném řízení prokurátor.“

Při stanovení náležitostí rozhodnutí o vazbě byl tedy zákonodárce velmi stručný. Protože § 68 tr. ř. nepředepisuje žádné zvláštní obsahové ani formální náležitosti rozhodnutí, je třeba vycházet z obecné úpravy, tj. z § 134 tr. řádu. Z náležitostí zde uvedených nás zajímá především *odůvodnění*.

V odůvodnění usnesení je třeba, *jestliže to přichází podle povahy věci v úvahu*, zejména uvést skutečnosti, které byly vzaty za prokázané, důkazy, o nichž se skutková zjištění opírají, úvahy, jimiž se rozhodující orgán řídil při hodnocení provedených důkazů, jakož i právní úvahy, na jejichž podkladě posuzoval prokázané skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona (§ 134 odst. 2 tr. ř.).

Není pochyb o tom, že rozhodnutí o vzetí do vazby je takového druhu, že je v něm třeba uvést skutečnosti, jež byly vzaty za prokázané, příslušné důkazy a skutkové i právní úvahy. Vždyť toto rozhodnutí neupravuje jen podružnou otázku, ale je právním podkladem pro zásah do nejvýznamnějšího ústavního práva — osobní svobody, a to navíc u osoby, již svědčí až do konečného soudního rozhodnutí domněnka nevinny. Z hlediska procesního pak jsou zákonné důvody vazby konstruovány tak, že nařízení vazby je opodstatněno vždy jen na podkladě určitých *skutečností* (viz návětí § 67 tr. ř.). Je-li tomu tak, pak je třeba tyto skutečnosti v odůvodnění rozhodnutí osvědčit.

Závažným problémem je přitom *stupeň konkretizace odůvodnění rozhodnutí*. Je jisté, že na rozhodnutí o vazbě nelze mít z tohoto hlediska tak náročné požadavky jako na rozhodnutí ve věci samé. O vazbě je třeba rozhodovat urychleně a často v situaci, kdy procesních materiálů je dosud poskrovnu. Bývá též vyslovována obava, že konkrétní odůvodnění by někdy mohlo ohrožovat kriminalistické zájmy a že tento rozpor je snad

možné řešit určitým kompromisem: rozhodnutí o vazbě bude odůvodněno podrobněji interně, zatímco obviněnému bude publikována jen obecnější poloha zdůvodnění.³¹⁾

Domnívám se však, že tento rozpor je jen zdánlivý. Je důsledkem směřování podmínek stanovených zákonem pro trestní stíhání s podmínkami odůvodňujícími vazbu. Trestní stíhání určité osoby je přípustné tehdy, je-li na podkladě zjištěných skutečností odůvodněn závěr, že trestný čin byl spáchán touto osobou (§ 163 tr. ř.). Vazbu lze uvalit naproti tomu za předpokladu, že byly zjištěny skutečnosti, odůvodňující některou z obav uvedených pod písm. a, b, c § 67 tr. ř. (nebezpečí útěku, koluze, další trestné činnosti).

Povaha uvedených skutečností je podstatně rozdílná v tom smyslu, že prvé se týkají zákonných znaků trestného činu a jejich zjištění je předpokladem aplikace hmotného práva, zatímco druhé se vztahují zásadně k okolnostem nastalým až po spáchání činu, který je předmětem stíhání, a jejich zjištění může vést pouze k tomu, aby byl zajištěn účel řízení (§ 67 a, b), resp. k zabránění další trestné činnosti (67 c). Skutečnosti odůvodňující vazbu jsou v rámci toho řízení, v němž jsou posuzovány, z hlediska trestního práva hmotného zásadně irelevantní.³²⁾

Je-li důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, snad jen výjimečně by bylo možno najít důvody, pro něž by v zájmu trestního řízení vedeného proti obviněnému musely být utajeny skutečnosti takovou obavu opodstatňující. Ještě markantněji snad totéž hledisko vyplývá z povahy vazby předstižné (§ 67 c). Sotva si lze představit, že skutečnosti, které odůvodňují obavu, že obviněný bude páchat další trestnou činnost, by měly vůči němu zůstat nevyjeveny, protože by jinak mohly být ohroženy zájmy sledované trestním řízením. Vždyť tato vazba ani zájmům probíhajícího řízení neslouží, ale je svou povahou v podstatě preventivním opatřením a navíc nebezpečí další trestné činnosti musí být zjevné a akutní.

Nejinak však třeba uvažovat i pokud jde o vazbu koluzní. Tu lze nařídít, jen jsou-li zjištěny skutečnosti odůvodňující obavu, že obviněný bude působit na ty či ony prameny důkazů způsobem, který překračuje meze přípustné odhajoby. Podkladem rozhodnutí musí být proto zjištění týkající se záměrů obviněného, které jsou způsobilé zmíněné zájmy ohrozit. Jde tedy o podklady jiného druhu, než které jsou rozhodné z hlediska meritorního rozhodnutí. Důvodný zájem na tom, aby před obviněným zůstaly dočasně některé skutečnosti utajeny, může se týkat zásadně jen okolností důležitých z hlediska rozhodnutí ve věci samé.

Naproti tomu vyjevení skutečností, z nichž lze dovozovat obavu, že

³¹⁾ Srov. diskuse na zasedání trestní sekce PÚMS věnovaném otázkám vazby, Zprávy PÚMS č. 3/1968.

³²⁾ Někdy ovšem mohou takové skutečnosti naplňovat znaky i některého trestného činu (návod k nadržování, ke krivému obvinění, k vydírání apod.), nejde však o skutečnosti významné z hlediska řízení — a to je podstatné — v jehož rámci nařízení vazby přichází v úvahu.

obviněný bude mařit objasnění věci — např. že bude nepřipustně ovlivňovat svědky, že se již pokusil ničit stopy činu, že se chystá pozměňovat listiny apod. — nemůže zájmy trestního řízení zásadně ohrozit. Navíc je-li vazba důvodná, pak obviněný nebude propuštěn dříve, než její důvody pominou, a nebude mít možnost mařit objasnění věci.

Třeba však přisvědčit tomu, že určité celospolečenské zájmy by mohly přece jen ve zcela výjimečných případech opodstatňovat, aby odůvodnění rozhodnutí bylo formulováno v méně konkrétní poloze, než jak by to ze zjištěných skutečností vyplývalo. Může to být v případě, kdy jinak by bylo ohroženo státní, důležité hospodářské nebo služební tajemství (za služební tajemství by však nemohlo být považováno, že byly zjištěny určité skutečnosti odůvodňující vazbu, ale pouze v některých případech *jak* tyto skutečnosti byly zjištěny). Toto je však již úvaha, k níž by bylo možné přihlídnout teprve de lege ferenda. Z platné úpravy při její naprosté obecnosti a při absenci jakéhokoliv zvláštního ustanovení o náležitostech rozhodnutí o vazbě plyne povinnost formulovat odůvodnění na takovém stupni konkrétnosti, aby rozhodnutí bylo vždy přezkoumatelné a aby obviněný byl obeznámen v potřebném rozsahu se skutečnostmi, které takové rozhodnutí odůvodňují. Jinak se mu odejme možnost bránit se poukazem na neúplnost zjištění, jejich nesprávnost apod.

Rozhodnutí, které neobsahuje skutečnosti opírající se o konkrétní důvody, trpí navíc tou základní vadou, že je *nepřezkoumatelné*.

Stupeň konkretizace odůvodnění měl by být tedy vždy takový, aby vlastně neprobíhalo dvoji řízení: jedno oficiální vůči obviněnému, jež by zastíralo skutečnou povahu druhého — interního, jehož důvěrný ráz by znemožňoval obranu proti vazbě. Je nasnadě, že navíc odtud byl by už jen krůček k tomu, že rozdíl v oficiálním a v „interním“ řízení by nebyl pouze v stupni konkretizace odůvodnění vazby, ale v samotných důvodech vazby.

Takto by se snadno otvírala cesta k používání vazby i nad rámec zákonných předpokladů. Do značné míry by mohl být ohrožen i smysl soudní kontroly rozhodování o vazbě v přípravném řízení, zavedené novelou tr. ř. z r. 1969.

IV. ROZHODNUTÍ O PRODLOUŽENÍ VAZBY V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ

a) Novela přinesla změnu mj. i ve způsobu rozhodování o prodloužení vazební lhůty v přípravném řízení. Do té doby byla věcná příslušnost pro toto rozhodování rozdělena tak, že o prodloužení přes 2 měsíce (nejvýše o další 1 měsíc) rozhodoval nadřízený prokurátor, tj. zpravidla prokurátor krajský. Vazbu na delší dobu mohl prodloužit jen *generální* prokurátor. Podle *nynější úpravy lhůty prodlužuje ve všech případech prokurátor nadřízený* (§ 71 odst. 1 tr. ř.). Nepochybným smyslem této změny je vyjít vstříc praxi a rozhodování o prolongaci vazby zjednodušit tím, že bude vypuštěn jeden instanční stupeň.

Vnucuje se zajisté otázka, proč novela, když zavedla soudní kontrolu rozhodování o vazbě v přípravném řízení, zůstala poněkud nedůsledná a nerealizovala obdobný přezkumný režim, který zavedla ohledně stížnosti proti rozhodnutí o vzetí do vazby a proti zamítavému vyřízení žádosti o propuštění z vazby, též pokud jde o *prodloužení* vazby nad zákonnou základní lhůtu.³³⁾

b) Prodloužení vazby má formu usnesení. Zastávám stanovisko, že jde o rozhodnutí, proti němuž je přípustná stížnost (§ 74 tr. ř.). *Vyloučena* je pouze tehdy, prodlouží-li vazební lhůtu *generální* prokurátor. Zde neplatí to, co bylo řečeno v souvislosti s rozhodováním generálního prokurátora o *vzetí* do vazby, kde mám za to, že proti takovému usnesení obviněný právo stížnosti má (viz str. 166). Jiný procesní režim zde platí proto, že pokud jde o prodloužení vazby novela soudní kontrolu nezavedla a ponechala tedy rozhodování v obou stupních orgánům prokuratury. Uplatní se tedy v tomto ohledu i nadále ust. § 141 odst. 2 tr. řádu, podle něhož proti rozhodnutí generálního prokurátora stížnost přípustná není.

Stanovisko, že proti rozhodnutí prokurátora o prodloužení vazby — s naznačenou výjimkou rozhodnutí generálního prokurátora — je přípustná stížnost, je však převážně odmítáno. *Komentář* k tr. řádu bez bližšího odůvodnění pouze uvádí, že stížnost není přípustná (str. 137 pozn. 1 k § 74). Shodné stanovisko zaujala již před časem i generální prokuratura a vyslovil s ním souhlas i Nejvyšší soud (Et 5/57-4). Generální prokuratura své stanovisko zdůvodnila tím, že v prvním stupni „ve věci“, tj. *v trestní věci* rozhoduje okresní prokurátor, kdežto krajský prokurátor je při rozhodování o prodloužení vazby příslušný jako prokurátor nadřízený. Stížnost proti takovému rozhodnutí vylučuje tedy znění § 141 odst. 2 tr. řádu.

Nesprávnost tohoto názoru spatřuji v tom, že *se zde směšuje pojem nadřízený orgán a orgán druhého stupně*. Ve druhém stupni rozhoduje příslušný orgán pojmově jen tehdy, jestliže předtím rozhodl ve věci orgán jiný, jemu podřízený. Pro rozhodování dané otázky však takový orgán neexistuje. Nadřízený prokurátor proto rozhoduje ne ve druhém stupni, ale jako orgán prvostupňový. Skutečnost, že zákon z logických důvodů svěřuje oprávnění rozhodovat o prodloužení vazby nikoliv tomu prokurátorovi, který vykonává dozor nad vyšetřováním a který rozhodl o vzetí do

³³⁾ Možná namítnout, že obviněný přece může za podmínek § 72 odst. 2 tr. ř. žádat o propuštění na svobodu, čímž je mu dána nepřímě i příležitost domáhat se soudního přezkoumání důvodnosti rozhodnutí o prodloužení vazby. To je sice pravda, ale přesto je zde výrazný rozdíl: o stížnosti, kterou projednal soud, bylo by třeba rozhodnout bezprostředně, takže důvodnost další vazby nad základní dobu stanovenou zákonem byla by přezkoumána s co největší časovou úsporou. Naproti tomu prostřednictvím žádosti o propuštění na svobodu může obviněný dosáhnout téhož účelu teprve po negativním vyřízení žádosti, proti němuž podá stížnost. Takto se vyřízení prodlouží vždy nejméně o několik dnů, což je obzvlášť nežádoucí, jedná-li se o vazbu, která již překročila časovou normu, s níž zákonodárce počítá jako *pravidelně* s nejvyšší.

vazby, ale prokurátorovi jemu nadřízenému, tedy neznamená, že nadřízený prokurátor nerozhoduje v prvním stupni.³⁴⁾

c) Rozhodnutí o tom, že se trvání vazby prodlužuje, musí být učiněno nejpozději poslední den dvouměsíční lhůty, resp. poslední den lhůty, o kterou již vazba předtím byla podle § 71 odst. 1 tr. ř. prodloužena. Vyplyvá to z povahy vazebních lhůt. Třeba mít za to, že tyto lhůty mají velící povahu. Jejich nedodržení má proto za následek, že další trvání vazby je nepřípustné.³⁵⁾

Nevčasné prodloužení vazební lhůty by proto mělo mít ty procesní důsledky, že obviněný bude propuštěn na svobodu. Nedostatek, k němuž došlo nevčasným rozhodnutím nebo tím, že rozhodnutí o prolongaci vazební lhůty nebylo vůbec vydáno, nelze odstranit dodatečně. Odporovalo by to smyslu omezujících ustanovení o délce vazby v přípravném řízení. Dovedeno do důsledků by to znamenalo, že obviněný by mohl být teoreticky držen ve vazbě sebedelší dobu, aniž by vazba byla řádně prodloužena.

Jestliže nebyla lhůta včas prodloužena, může to být jen v důsledku nedbalosti či jinak nedostatečné péče příslušných orgánů. V takovém případě nejsou splněny zákonné podmínky dalšího trvání vazby, protože možnost držet obviněného ve vazbě po dobu zákonem stanovenou uplynula, aniž došlo předepsaným postupem k jejímu prodloužení.³⁶⁾

Jestliže vazební lhůta uplynula, aniž v jejím rámci došlo k jejímu řádnému prodloužení, nelze tento nedostatek řešit ani tím, že by obviněný byl na přechodnou dobu z vazby propuštěn a ještě v rámci přípravného řízení vazba na něho uvalena znovu. V důvodných případech by k opětovnému použití vazby mohlo dojít až v soudní fázi řízení, protože časový limit pro trvání vazby platí pouze pro řízení přípravné. Nové uvalení vazby v přípravném řízení by bylo obcházením zákonných ustanovení o délce vazby v této procesní fázi.

Stanovisko, že rozhodnutí o prodloužení vazby musí být učiněno před skončením základní dvouměsíční lhůty nebo doby, o níž již dříve byla vazba prodloužena, bylo vysloveno i v některých interních materiálech prokuratury, v nichž se upozorňuje na to, že obviněný bude propuštěn na svobodu, nebude-li lhůta včas prodloužena. Shodné stanovisko zaujal též v resortním tisku prokurátor dr. K. Bartek (Věstník generálního prokurátora č. 12/1966, str. 407). Přesto však, že překročení vazební lhůty bez včasného prodloužení není ojedinělé, v praxi v takových případech k propuštění obviněného na svobodu nedochází.

³⁴⁾ Obdobně dr. J. Krupauer, koreferát k otázkám vazby, Zprávy PÚMS č. 3/1968, str. 59.

³⁵⁾ Vazební lhůty nelze v tomto ohledu srovnávat s lhůtami pro vyšetřování, které mají očividně povahu pouze pořádkovou. Při jejich nedodržení lze nápravu zjednat jen prostředky služebního dozoru.

³⁶⁾ V tomto ohledu je současná úprava méně vhodná než korespondující ustanovení tr. řádu z r. 1956. V tehdejší § 81 odst. 1 bylo totiž výslovně uvedeno, že trvá-li vazba v přípravném řízení již dva měsíce, musí být obviněný propuštěn na svobodu, jestliže nadřízený prokurátor nerozhodl, že vazba trvá déle.

Z hlediska zachování vazebních lhůt je ovšem rozhodný den, kdy příslušný prokurátor usnesení o prodloužení vazební lhůty *vydal*, nikoliv den, kdy toto usnesení bylo obviněnému a obhájci oznámeno.

Protože tr. řád nestanoví lhůtu, v níž má být rozhodnutí o prodloužení vazby *oznámeno*, stává se, že uplyne i doba více dní po uplynutí lhůty, než k tomuto oznámení dojde. Tím se jak dozorovým orgánům, tak i obviněnému ztěžuje možnost účinného přezkoumání, zda k předložení spisu a k rozhodnutí o dalším trvání vazby došlo včas. De lege ferenda se proto nabízí námět na stanovení závazného limitu pro oznámení usnesení o prodloužení vazby. Není důvodů, proč by toto oznámení nebylo učiněno neprodleně, nejpozději v den, následující po skončení základní či již předtím podle § 71 odst. 1 tr. řádu prodloužené lhůty. Uskutečnění tohoto námětu by mohlo účinně přispět ke zvýšení procesních záruk, a tím i k posílení socialistické zákonnosti na tomto citlivém úseku.

V. K NĚKTERÝM DALŠÍM OTÁZKÁM

a) *Trvání vazby — lhůty — rychlost řízení*

aa) Jedním ze základních principů čs. trestního řízení je zásada, že řízení má probíhat co možná nejrychleji (§ 2 odst. 4). Tato zásada, která prolíná obecně celým trestním procesem, platí dvojnásob pro řízení *vazební*. K obecným důvodům, které odůvodňují zásadu urychleného vyřizování trestních věcí, přistupují zde navíc ještě zejména tyto zvláštní okolnosti:

Vazba znamená pro obviněného výraznou újmu, která ho všestranně přivádí do nepříznivé situace — společensky, občansky, materiálně, psychicky, z hlediska uplatnění práva na obhajobu apod., a navíc ho postihuje v době, kdy dosud není postaveno najisto, zda čin byl spáchán a zda jej spáchal obviněný. Co nejkratší trvání vazby je žádoucí i z hlediska penologického: protože vazba se započítává do trestu odnětí svobody a v průběhu vazby se nemohou uplatnit výchovná hlediska typická pro výkon trestu, lze se nadít dosažení účelu trestu tím spíše, čím kratší je časový podíl vazby na celkovém trvání zbavení svobody.

Požadavek, aby vazební trestní věci byly projednány v *přiměřené* době nebo aby obviněný byl propuštěn z vazby na svobodu, obsahuje i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 9 odst. 3).

Většina pozitivních úprav stanoví požadavek urychleného projednání věci *výslovně*. Tak např. i čs. tr. řád z r. 1950 (§ 107). Podobně též tr. řád NDR z r. 1968: „Přípravné řízení, v němž byla nařízena vazba obviněného, je třeba provést obzvlášť urychleně“ (§ 3 odst. 1). Jaký význam přikládá rychlosti vazebních věcí část *sovětské* vědy, vyplývá ze stanoviska prof. Poljanského (Socialističeskaja zakonnosť č. 6/1954), podle něhož by mělo být stanoveno, že orgány přípravného řízení jsou povinny provést všechna opatření nezbytná k tomu, aby vazba byla podle možnosti zkrácena. Podle autora by měla být vymezena odpovědnost úředních osob za nesplnění této povinnosti. Srov. k tomu též Livšic: Měry prosečenijsa v sovětskom ugovnom processe, Moskva 1964, str. 116.

Rychlost vazebních věcí je zajišťována mj. stanovením vazebních lhůt, a to buď pro celé trestní stíhání, nebo alespoň pro řízení přípravné. Procesní úpravy se v tomto ohledu poměrně značně odlišují.

Uveďme alespoň několik příkladů: V SSSR je základní vazební lhůta dvouměsíční. Po prodloužení nesmí vazba trvat déle než 6 a zcela výjimečně — za splnění přísných formálních předpokladů — 9 měsíců (srov. č. 97 tr. ř. RSFSR). V Polsku je základní vazební lhůta v přípravném řízení stanovena na 3 měsíce. Může být prodloužena do 6 měsíců, výjimečně i déle (čl. 222 polského tr. řádu). Zvláštností polské úpravy je to, že prokurátor, který uvaluje vazbu, má přímo v rozhodnutí stanovit dobu, po kterou může vazba trvat (čl. 211 § 2). Stojí za zmínku, že o obdobném ustanovení se uvažovalo v jedné fázi příprav novely čs. tr. řádu z r. 1969. Tr. řád NDR zvláštní vazební lhůty nestanoví. O dalším trvání vazby je však třeba rozhodnout v souvislosti s prodloužením lhůty pro *vyšetřování*. Tyto lhůty jsou stanoveny odchylně podle druhu vyšetřované trestné činnosti. Vyšetřování nemá zásadně trvat déle než 3 měsíce, výjimka je možná jen se souhlasem krajského prokurátora (§§ 131, 103 tr. ř. NDR). Trestní řízení NDR tak vychází z návaznosti lhůt vyšetřovacích a vazebních. Nejspolehlivější způsob, jak zkrátit vazbu v předsoudní fázi řízení, je nepochybně zkrácení samotné této fáze. V *Rakouské republice* platí dosud dříve i v Čechách a na Moravě platné ustanovení § 190 odst. 2 tr. ř. z r. 1873, podle něhož je limitována pouze vazba koluzní, a to dvěma, resp. výjimečně třemi měsíci; tato lhůta je nepřekročitelná.

Některé procesní úpravy obsahují i jiná ustanovení, jejichž smyslem je urychlení vazebního řízení, např. lhůty pro doručení rozhodnutí o vazbě, k vyřízení opravného prostředku, ke zpracování obžaloby, k vyhotovení a doručení meritorního rozhodnutí apod. Čs. tr. řád ustanovení takové povahy neobsahuje. Nestanoví tedy např. ani dobu, v níž má být podána obžaloba a vydáno rozhodnutí soudu ve vazebních věcech, ani jinak nelimituje trvání vazby *v soudní fázi řízení*. Řešení těchto otázek je ponecháno interní úpravě justičních složek.³⁷⁾

Čs. tr. řád neobsahuje ani obecnou směrnicí, která by stimulovala rychlost řízení ve vazebních věcech.

Vedle povšechné povinnosti vyřizovat trestní věci urychleně (§ 2 odst. 5 tr. ř.), vyplývá však zásada co nejrychlejšího vyřizování vazebních věcí resp. maximálního *zkrácení* vazby z některých zvláštních ustanovení, mj. z § 72 odst. 1 tr. ř., podle něhož je třeba vždy zkoumat, zda důvody vazby ještě trvají. Rovněž předpisy o vyřizování stížnosti a žádosti obviněného ve vazebních věcech orientují orgány trestního řízení na rychlý procesní postup [§ 72 odst. 2, § 146 písm. a), b) tr. ř.].

³⁷⁾ Že se nejedná o šťastné řešení, tomu nasvědčují mj. výsledky dozorových pro-
věrek min. spravedlnosti ČSR z r. 1971, které zjistily značné průtahy před soudy
prvého i druhého stupně při projednávání vazebních věcí. Přesto však je třeba
konstatovat, že vazba v ČSSR v průměru trvá kratší dobu než v řadě jiných států.
V posledních letech s určitým kolísáním téměř v 80 % nepřesahovala dobu dvou
měsíců.

Podle zahraničních údajů např. v *Rakousku* v r. 1968 26 % případů vazeb bylo
delších než 3 měsíce, v *Holandsku* v r. 1967 do 3 měsíců skončila vazba v 61,1 %.
Naproti tomu podle neoficiální *švédské* statistiky v této zemi téměř 75 % vazeb končí
dříve než ve 14 dnech.

V *přípravném řízení* je podle § 71 odst. 1 tr. ř. možné prodloužit základní vazební lhůtu, která činí dva měsíce, rozhodnutím nadřízeného prokurátora, přičemž tr. řád neobsahuje časový strop, který by trvání vazby v přípravné fázi limitoval.

Hlediska, která mohou vést k prodloužení trvání vazby, nejsou stanovena ani příkladmo. To zajisté není předností současné úpravy. Tento nedostatek procesních předpisů v současné době supluje interní normy. Podle příkazu generálního prokurátora č. 5/1965 lze trvání vazby prodloužit „ze závažných důvodů ve složitých a rozsáhlých věcech“ (čl. 36 odst. 2).³⁸⁾

Již výše byl citován Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, podle něhož obviněný má mít právo na trestní řízení v přiměřené době nebo na propuštění z vazby. Nelze říci, že tento požadavek dostatečně splňuje úprava, která stanoví pouze základní vazební lhůtu s možným vícekrát opakovaným prodloužením bez časového stropu. Taková je dosud i úprava československá, neboť a) pro řízení před soudem časové trvání vazby nelimituje vůbec, b) v přípravném řízení lze na základě rozhodnutí prokurátorských orgánů a tedy bez soudního přezkoumání prodlužovat vazbu bez časového omezení, přičemž zákon nestanoví ani orientační hlediska pro rozhodnutí tohoto druhu.

Pro účely úvah o budoucí možné úpravě by bylo patrně žádoucí provést rozbor případů dlouhotrvajících vazeb, jichž v poslední době relativně přibývá. Obecné zkušenosti i interní průzkumové akce nasvědčují tomu, že při respektování zásady rychlosti a soustředěnosti řízení by měla být vazba delší než 6 měsíců jen *výjimkou* a až na zcela ojedinělé případy, kdy např. důležité procesní úkony je třeba provést v cizině, by nikdy neměla přesáhnout dobu 9 měsíců. Z toho důvodu se domnívám, že by stálo za úvahu následování v podstatě sovětského vzoru, a že trestní řád by měl kromě nepřekročitelné lhůty obsahovat též orientační hlediska, jimiž se má příslušný orgán při prodlužování vazby řídit.

V zájmu účinného zajištění urychleného vyřizování vazebních věcí by snad mělo být uvažováno též o stanovení některých dalších již zmíněných lhůt — např. pro doručení rozhodnutí o vazbě obviněného obhájci, předložení věci přezkumnému orgánu, pro rozhodnutí o stížnosti a o propuštění na svobodu, pro zpracování obžaloby (ve vztahu k termínu seznámení s výsledky vyšetřování), pro stanovení termínu předběžného projednání obžaloby a hlavního líčení od data nápadu obžaloby u soudu, pro skončení věci v řízení před soudem prvního stupně pro případ odročení hlavního líčení, pro stanovení termínu odvolacího řízení.

³⁸⁾ Obdobné formulace nacházíme i v cizích procesních předpisech: Podle tr. řádu RSFSR lze vazbu prodloužit „jen pro zvláštní důležitost“ — čl. 97 (shodně tr. řád maďarský — § 123 odst. 1). Podle polského tr. řádu je to možné „vzhledem ke zvláštním okolnostem věci“ (čl. 221 § 3). Tr. řád rakouský: „z velmi důležitých důvodů a při obzvláště rozsáhlém vyšetřování“ — § 190 odst. 2. Tr. řád NSR: „jestliže zvláštní obtížnost nebo zvláštní rozsah věci nebo jiné důležité důvody nedovolují vydání rozsudku a ospravedlňují další trvání vazby“ — § 121 odst. 1 apod.

Vraťme se nyní od úvah de lege ferenda ještě k některým aplikačním problémům.

bb) *Počátek vazby* je v § 71 odst. 2 stanoven tak, že se počítá ode dne, kdy došlo k *omezení osobní svobody* obviněného. K tomuto omezení může dojít přímým vzetím do vazby „z volné nohy“ — pak je počátek totožný s dobou, kdy po vyhlášení rozhodnutí byl obviněný omezen na svobodě. Omezením na svobodě je ovšem i předchozí zadržení, došlo-li k němu podle § 75, 76 tr. ř., tj. podle procesních ustanovení. Soudím, že za takové omezení třeba však považovat i obdobný úkon podle mimoprocených předpisů, *jestliže toto omezení mělo vztah k trestnému činu, pro který pak byla uvalena vazba* (např. předvedení podle zákona o SNB bylo bezprostředně přeměněno v zadržení podle tr. řádu a to potom ve vazbu). Počátek vazby pak třeba podle mého mínění klást již k době původního, byť i mimoproceného omezení svobody.

Pojem *omezení svobody* není totožný s pojmem *zbavení svobody*. Zadržení a vazba jsou typickými prostředky, jimiž je obviněný na svobodě nejen omezen, ale je jí i *zbaven*. Formou *omezení svobody* a nikoliv jejího *zbavení* je naproti tomu *předvedení* podle § 90 tr. ř. Předvedení může být „předstupněm“ zadržení a vazby, *jestliže na sebe časově bezprostředně navazují*. V takovém případě by měla být doba uvedená v § 71 odst. 1 tr. ř. počítána vždy již od okamžiku, kdy se započalo s předváděním, což může trvat i relativně delší časový úsek, je-li např. obviněný přepravován z místa, které je značně vzdáleno od sídla orgánu, jemuž je předváděn.³⁹⁾

cc) Aby nenastala *povinnost prodloužit trvání vazby podle § 71 odst. 1 tr. ř.*, musí být do dvou měsíců od omezení svobody obviněného věc postoupena, řízení přerušeno či trestní stíhání zastaveno nebo konečně — a to je nejčastější případ — obžaloba již podána soudu (arg.: „včetně řízení podle hlavy desáté“ — § 71 odst. 1 tr. ř.). Nestačí pouhé *vyhotovení obžaloby*.⁴⁰⁾

Podle interní úpravy (čl. 36 odst. 2 příkazu GP č. 5/1965; viz též Instr. pro vyšetřování v SNB) má vyšetřovatel předložit prokurátorovi odůvodněný návrh nejpozději pět dnů před skončením lhůty. Nadřízenému prokurátorovi, který o prodloužení rozhoduje, má být návrh předložen nejpozději tři dny před uplynutím lhůty. Nehledě k tomu, že v praxi ani uvedený postup není vždy důsledně dodržován, stává zmíněná úprava rozhodujícího prokurátora často před nezbytnou potřebu chtít nechtě lhůtu prodloužit, a to i v případech, kdy při předchozím urychleném a soustředěném postupu by bylo možno zabránit prodloužení jak vazební lhůty, tak i lhůty pro vyšetřování. Vazební lhůta je navíc často mechanicky prodlužována na zaokrouhlenou nepřiměřeně dlouhou dobu.

K umožnění náležitého posouzení nutnosti prodloužit trvání vazby by bylo vhodné výslovně stanovit přiměřeně delší lhůty k předložení návrhu prokurátorovi, který o prodloužení rozhoduje. Navíc alespoň interními

³⁹⁾ Shodně *Komentář* k tr. řádu, Praha 1963, str. 134. Opačně *Kriminalistika*, prozatímní text z oboru kriminalistické taktiky, Praha 1968, str. 451.

⁴⁰⁾ Shodně *Komentář* k tr. ř., str. 133.

předpisy by vhodněji mělo být zajištěno průběžné sledování rychlosti a soustředěnosti vyšetřování, a tím i předcházení neopodstatněného prodlužování vazebních lhůt.

dd) Pochybnosti vzbuzuje otázka, jak má být proveden *propoččet doby uvedené v § 71, jestliže věc byla vrácena prokurátorovi k došetření*.

Soud může věc vrátit po předběžném projednání obžaloby (§ 188 odst. 1 f tr. ř.), z hlavního líčení (§ 221 odst. 1 tr. ř.) i v rámci řízení odvolacího (§ 260 tr. ř.). Ve všech těchto případech platí, že jakmile usnesení o vrácení věci nabylo právní moci, vrací se věc do stavu přípravného řízení (§ 191 odst. 2 tr. ř.). Stejný stav nastává, jestliže prokurátor vezme účinně obžalobu zpět (§ 182 odst. 1 tr. ř.).

Zdá se, že se nabízí hned trojí řešení pro počítání běhu dvouměsíční, popříp. již dříve podle § 71 odst. 1 tr. řádu prodloužené lhůty.

1. Po vrácení věci běží od počátku lhůta nová.

2. Sčítá se celá doba od uvalení vazby až do opětovného skončení přípravného řízení, tj. včetně doby, kdy se věc nacházela před soudem.

3. Sčítá se doba před podáním obžaloby a po vrácení věci.

Ad 1. Toto stanovisko by bylo možno zaujmout s poukazem na to, že zákon o propočtu lhůty nemá sice výslovné ustanovení, ale ze znění § 71 odst. 1 tr. řádu plyne, že doba zde uvedená končí vždy nejpozději podáním obžaloby, takže vrátí-li se později věc zpět do přípravného řízení, došlo k přerušení lhůty, která ve smyslu § 71 tr. řádu počíná pak běžet znovu. Je zřejmé, že toto stanovisko by bylo v rozporu s omezující tendencí trvání jak přípravného řízení po vrácení věci, tak i trvání vazby. Vždyť došetření nemá trvat zásadně déle než jeden měsíc (§ 191 odst. 3 tr. řádu).

Ad 2. Toto stanovisko zastává prokurátorská praxe a přebírá je i *Komentář* k tr. řádu, jak to vyplývá z pozn. 8 k § 71 (str. 133–134). Důvod, pro který se má započítávat do trvání vazby v přípravném řízení i doba, po kterou se věc nacházela u soudu, se přitom neuvádí. Snad se vychází z toho, že dostala-li se věc zpět do přípravného řízení, je to zpravidla proto, že již dříve došlo v této fázi k nějaké vadě (nedostatek skutkových zjištění apod.), na niž by obviněný neměl doplácet tím, že by se do trvání vazby nezapočítávala doba, kdy věc byla před soudem, ačkoliv k tomuto zdržení při náležitém postupu nemuselo dojít.⁴¹⁾

Nedomnívám se, že je toto stanovisko v souladu s platnou čs. úpravou. Z žádného ustanovení trestního řádu nevyplývá, že by se doba, kdy se věc nachází *před soudem*, měla započítávat do vazby *v přípravném řízení*

⁴¹⁾ Naše praxe je v tomto ohledu patrně pod vlivem praxe sovětské, která postupuje obdobně. Pokyn k takovému postupu obsahuje dopis GP SSSR ze 17. 1. 1963 (viz Soc. zakonnost č. 3/1963, str. 69). Podle tohoto dopisu počítá se však lhůta *znovu* od vrácení věci do vyšetřování tehdy, jestliže byl cestou mimořádného opravného prostředku zrušen pravomocný rozsudek. Srov. k tomu Žogin, Fattkulín: *Predvaritelnoje sledstvie*, Moskva 1965, str. 265–266. Jinak však na věc nahlíží *Naučno-praktičeskij kommentarij k Osnovam ugolovnogo sudoproizvodstva SSSR i sojuznyh republik*, Moskva 1961, podle něhož se doba, kdy se věc nachází u soudu, do lhůty nezapočítává (str. 225).

(§ 71). Naproti tomu je jisté, že v řízení před soudem není vazba časově nikterak limitována a může v této fázi řízení trvat bez prodloužení i déle, než to připouští trestní řád pro řízení přípravné.

Názor uvedený pod 2) by mohl vést k těm důsledkům, že dvouměsíční vazba by mohla uplynout v době, kdy věc byla u soudu (např. obžaloba byla podána v době, kdy vazba trvala 7 týdnů, a soud vrátil věc z hlavního líčení nebo z odvolacího řízení např. po uplynutí 11 týdnů od uvalení vazby). Při nedostatku omezujících ustanovení by dokonce v samotném řízení před soudem před vrácením věci k došetření např. z odvolacího řízení mohla vazba trvat déle než 2 měsíce. V těchto případech by nutně povinnost prodloužit vazební lhůtu spadala časově v jedno s právní mocí usnesení o vrácení věci (§ 191 odst. 2 tr. řádu). V tento den by nadřízený prokurátor rozhodoval o lhůtě, která již vlastně před kratší či delší dobou prošla, což se však mohlo projevit teprve dodatečně po vrácení věci.⁴²⁾

Vidíme tedy, že toto pojetí by mohlo vést v praxi ke zcela nelogickým situacím.

Ad 3. Toto stanovisko se zdá nejspíše odpovídat znění i smyslu zákona. Lze snad říci, že tím, že věc se dostala do soudního stadia, se lhůta uvedená v § 71 odst. 1 tr. řádu podmíněně staví a její běh pokračuje teprve po právní moci rozhodnutí o vrácení věci k došetření. *Povinnost lhůtu prodloužit nastává tehdy, jestliže součet doby vazby před předáním věci soudu a po vrácení k došetření dosáhne dvou měsíců* (příp. součtu této základní doby spolu s časovým úsekem, o který již dříve byla vazba nadřízeným prokurátorem prodloužena).

Jestliže by byl obviněný v průběhu přípravného řízení již jednou ve vazbě a po propuštění na něho byla vazba uvalena znovu ještě dříve, než věc byla předána soudu, nebo po vrácení věci prokurátorovi, je zřejmé třeba dobu strávenou ve vazbě počítat. Byla-li však vazba opětovně uvalena v době, kdy se věc nacházela u soudu, pak — je-li mnou naznačené řešení správné — doba strávená ve vazbě do právní moci usnesení o vrácení věci se do lhůty uvedené v § 71 odst. tr. řádu nezapočítává.

Zvláštní situace může nastat též tehdy, jestliže soud vrátí věc prokurátorovi z hlavního líčení podle § 221 odst. 1 tr. řádu, tj. ukazují-li výsledky hlavního líčení na podstatnou změnu okolností a je-li k objasnění věci třeba dalšího šetření. Jestliže po vrácení věci dojde ke stíhání pro *další skutek*, může nastat důvod pro nařízení vazby právě vzhledem ke stíhání pro tento skutek, a to buď za situace, kdy trvají nadále vazební důvody i ohledně původního stíhání v rozsahu obžaloby před spojením věci, nebo případně samostatně, tj. tak, že vzhledem k původnímu rozsahu trestního stíhání již vazební důvody odpadly.

Protože jde o společné a tedy jediné řízení (§ 20 tr. ř.) — vždyť právě

⁴²⁾ Není jasné, z čeho vychází *Komentář* k tr. řádu, když uvádí, že při vrácení věci k došetření prokurátor první měsíc věc nadřízenému prokurátorovi k prodloužení vazby nepředkládá. Odvolání se na § 191 odst. 3 tr. řádu není namístě. Lhůty k prodloužení vazby a k prodloužení vyšetřování jsou rozdílné povahy, jinak by nemělo smyslu stanovit je v trestním řádu zvláště. Rozhodující je v tomto ohledu jen doba trvání *vazby*.

proto si prokurátor vrácení věci vyžádal — bude patrně třeba lhůtu podle § 71 odst. 1 počítat podle shora pod 3) uvedených zásad, tj. sčítat dobu vazby před předáním věci soudu a po jejím vrácení prokurátorovi. Správnost tohoto názoru dovozují z formulace § 71 tr. řádu, který nepočítá s žádnými výjimkami. Při tomto pojetí ovšem přípustná délka vazby ve vztahu k další trestné činnosti bez prodloužení prokurátorem bude kratší než v § 72 odst. 1 tr. řádu předvídané dva měsíce.

b) Oznamování usnesení o vzetí do vazby obviněnému a obhájci

Ve smyslu § 137 odst. 3 tr. řádu věta druhá ve spojení s § 74 odst. 1 tr. řádu je třeba rozhodnutí o vazbě, tedy především usnesení o nařízení vazby, oznámit vždy obviněnému a obhájci.

Žádné další ustanovení a oznámení takového usnesení v tr. řádu nenacházíme. Zejména chybí výslovný předpis o tom, že rozhodnutí o vazbě je třeba v opise obviněnému a obhájci doručit (tato povinnost je výslovně stanovena obecně jen ohledně usnesení, jímž bylo rozhodnuto o opravném prostředku; platí tedy i pokud jde o usnesení, jímž byla vyřízena stížnost obviněného proti usnesení o vzetí do vazby nebo proti usnesení, jímž byla zamítnuta žádost obviněného o propuštění na svobodu — § 137 odst. 4 tr. řádu).

Z obecného předpisu § 137 odst. 1 tr. řádu plyne, že *oznámit* usnesení lze obviněnému i vyhlášením v jeho přítomnosti, aniž by bylo třeba doručit mu jeho opis. Náležitosti oznámení usnesení mohou být stejným způsobem splněny i vůči obhájci, pokud byl vyhlášen přítomen. Plyne to z § 137 odst. 3 věta druhá tr. řádu, který stanoví povinnost obhájci usnesení *oznámit*. Tato povinnost může být nepochybně splněna i vyhlášením za podmínek § 137 odst. 1 věta druhá tr. řádu. Vyhlášení usnesení o vzetí do vazby v přípravném řízení za přítomnosti obhájce přichází v úvahu s ohledem na jeho zásadní možnost účastnit se vyšetřovacích úkonů, včetně každého výslechu obviněného (§ 165 odst. 1 tr. řádu). Relativně ještě častěji k vyhlášení usnesení o vzetí do vazby v přítomnosti obviněného dochází při hlavním líčení.

Bylo-li usnesení vyhlášeno v přítomnosti jak obviněného, tak i obhájce, stačí je v plném znění uvést do protokolu, protože ani jednomu ani druhému není třeba doručit opis usnesení (§§ 136 odst. 2, 137 odst. 1, 137 odst. 3 věta druhá tr. řádu).

V přípravném řízení však dochází k vyhlášení usnesení prokurátora o vzetí do vazby zpravidla pouze v přítomnosti obviněného, nikoliv též jeho obhájce. Často obviněný v této době obhájce ještě ani nemá.

Vzetím obviněného do vazby, tj. zásadně již vyhlášením usnesení o nařízení vazby, však nastává ze zákona povinná obhajoba (§ 36 odst. 1 a) tr. řádu, a 1.1]. Protože tedy obviněný je již ve vazbě a proti rozhodnutí o nařízení vazby má právo podat stížnost (§ 74 tr. řádu), platí ohledně oznámení usnesení režim § 137 odst. 3 věta druhá tr. řádu, to znamená, že takové usnesení je třeba oznámit vždy i obhájci. Nebyl-li obhájce

přítomen vyhlášení usnesení, je třeba doručit mu jeho opis (§ 137 odst. 1 tr. řádu). To platí nepochybně v případech, kdy obviněný v době, kdy bylo učiněno rozhodnutí o vazbě, obhájce má. Domnívám se však, že týž závěr je třeba vztahovat i na případy, kdy obviněný zatím vystupoval bez obhájce. Nelze poukazovat na to, že povinnost doručit usnesení obhájci nemůže být vztahován na případy, kdy obviněný jej ještě nemá. Takový poukaz není na místě prostě z toho důvodu, že obviněný musí mít obhájce již od samého počátku vazby. Situace je ovšem komplikována tím, že neužije-li obviněný ihned po vyhlášení usnesení o vzetí do vazby právo obhájce si zvolit (§ 37 odst. 1 tr. řádu), pak je třeba stanovit mu lhůtu k jeho zvolení. Z povahy věci plyne, že lhůta musí být co nejkratší.

Jestliže obviněný prohlásí ihned, že si sám obhájce nezvolí, pak by bylo čirým formalismem stanovit mu v rozporu s účelem § 38 odst. 1 tr. řádu nějakou další lhůtu na rozmyšlenou. Tehdy by mělo být vedoucímu advokátní poradny bezodkladně oznámena potřeba obhájce ustanovit (§ 39 tr. řádu). Ustanovenému obhájci je pak třeba doručit usnesení o nařízení vazby.⁴³⁾

Protože v takovém případě je doručení usnesení o vzetí do vazby povinné (§ 137 odst. 3 věta druhá tr. řádu), počíná běh lhůty k podání stížnosti teprve tímto pozdějším doručením (§ 143 odst. 1, věta tr. řádu za středníkem), ledaže bylo doručeno jak obviněnému, tak i obhájci ve stejný den. Stížnost nemůže obhájce jménem obviněného podat ovšem v případech, kdy se jí obviněný již předtím výslovně vzdal.

V praxi však jestliže obviněný v době, kdy v přípravném řízení bylo rozhodnuto o vzetí do vazby, obhájce nemá, počítá se lhůta k podání stížnosti od doby oznámení usnesení *obviněnému*. Vedoucí advokátní poradny je o potřebě ustanovit obhájce (§ 38 tr. řádu) uvědomen téměř vždy až po uplynutí třídní lhůty od oznámení usnesení obviněnému a případná stížnost podaná obhájcem po této lhůtě je zamítnuta bez meritorního přezkoumání jako opožděná.

Tímto postupem je obviněnému znemožňováno v mnoha případech využít pomoci obhájce v situaci, kdy ji nejvíce potřebuje. Je jisté, že po vyhlášení rozhodnutí o vazbě je obviněný sotva schopen soudně rozvážit vhodnost či nevhodnost opravného prostředku, tím méně jeho náležitého odůvodnění.

K tomu přispívá i to, že prokurátor zpravidla již při vyhlášení usnesení vyžaduje prohlášení obviněného o tom, zda podává stížnost, či zda se jí vzdává (tak výslovně čl. 27 odst. 4 příkazu GP č. 5/1965), takže obviněný je veden k okamžitému vyjádření, aniž se předtím mohl v zákonné třídní lhůtě poradit s obhájcem. Orgány trestního

⁴³⁾ Toto stanovisko je podporováno též názorem obsaženým v nepublikovaném rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR z 22. 7. 1969, č. j. 4 Tz 51/69, kde se mj. uvádí: „Jestliže tedy orgán trestního řízení zjistí skutečnosti zakládající zákonný důvod pro nutnou obhajobu (§ 36 odst. 1–4 tr. řádu), je povinen bezodkladně zajistit obhajobu obviněného, *např. zároveň při vzetí obviněného do vazby*“ (podtrženo mnou V. M.). Opačné stanovisko pokud jde o doručení rozhodnutí o vzetí do vazby obhájci vyslovil v době, kdy tato práce již byla odevzdána do tisku, dr. Zigo v časopise Socialistické soudnictví č. 6/71.

řízení v takových případech nemají k dispozici odborně fundovanou argumentaci, která by účinným způsobem čelila problematické vazbě.

Důsledkem panující praxe je dále i to, že i když obviněný podá sám bez porady s obhájcem stížnost, je o ní zpravidla rozhodnuto dříve, než ji mohl obhájce odůvodnit.

V budoucnu by měla být jednoznačně stanovena povinnost příslušného orgánu zajistit, aby obviněnému již v době, kdy je vzat do vazby, byla dána možnost poradit se s obhájcem a opravný prostředek podat vždy jeho prostřednictvím. Zajištění náležité obhajoby v této významné otázce je věcí nejen účinných záruk zajištění procesních práv obviněného, ale i pomoci orgánům trestního řízení při opatrování podkladů ke spravedlivému rozhodnutí.⁴⁴⁾

ZÁVĚREČNÁ POZNÁMKA

Na závěr chci ještě znovu zdůraznit diskusní ráz této práce, pokud je jejím předmětem výklad současné domácí úpravy. Některé ze zastávaných názorů představují prvý pokus o řešení otázek, o nichž dosud pojednáno nebylo, jiné jsou polemickou odezvou na převažující stanoviska praxe a zčásti i teorie. Zaměřil jsem práci úmyslně především na otázky tohoto druhu, jsa si přitom vědom rizika možného omylu.

Čtenáři jistě neuniklo, že vyslovené náměty *de lege ferenda* předpokládají perspektivní možné změny především *ve prospěch* procesního postavení obviněného. Je to proto, že předmětem práce je jen část platného vazebního práva, která — jak se domnívám — vyžaduje nejspíše změny k posílení procesních záruk obhajoby.

Naproti tomu pro oblast *materiálního práva vazebního* jsem měl již dříve příležitost vyjádřit názor, že současná domácí úprava jde v ochraně osobní svobody obviněného naopak snad dále, než je nutné a žádoucí. Proto jsem se vyslovil pro vhodné formy ulehčeného rozhodování o vazbě při stíhání pro nejzávažnější delikty. Rovněž pokud jde o vazbu předstížnou (§ 67 písm c tr. ř.), mám za to, že dosah tohoto vazebního důvodu by měl být proti dosavadnímu stavu poněkud rozšířen. Naproti tomu považuji za vhodné upřesnit podmínky ostatních vazebních důvodů, a v řízení o trestných činech menší a střední závažnosti zajistit důsledné zjišťování skutečností, které vazbu opodstatňují. Konečně ve shodě se sovětskou úpravou i s některými jinými cizími vzory se domnívám, že je žádoucí výrazně rozšířit rejstřík opatření k zajištění osoby obviněného o prostředky, které nejsou bezprostředně spojeny s odnětím svobody.⁴⁵⁾

⁴⁴⁾ Připomeňme v této souvislosti řešení, které mínila realizovat osnova čs. tr. řádu z r. 1928. O vazbě měl rozhodovat soud „vyslechna nejprve obviněného a jeho obhájce“ (§ 202 odst. 1 osnovy). Neměl-li obviněný obhájce, měl mu být pro tento úkon soudem ustanoven (§ 202 odst. 3 osnovy).

⁴⁵⁾ Srov. k tomu statě: Potřebujeme obligatorní vazbu?, Čs. kriminalistika č. 4/1970; K otázkám předstížné vazby, Právník č. 3/71; Vazba jako výjimečné procesní opatření, Čs. kriminalistika č. 1/68; Důvody vazby v čs. trestním řízení, Acta Universitatis Carolinae, Iuridica č. 3/1971, str. 141–198.

К ВОПРОСАМ Т. НАЗ. ФОРМАЛЬНЫХ ПРЕДПОСЫЛОК ВЗЯТИЯ ПОД СТРАЖУ В ЧЕХОСЛОВАЦКОМ УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

РЕЗЮМЕ

Работа является продолжением обширной статьи того же автора посвященной вопросу цели и оснований взятия под стражу в чехословацком уголовном процессе (*Acta Universitatis Carolinae — Iuridica* № 3/71).

В части I дается определение формальных предпосылок взятия под стражу. Здесь констатируется, что проблемы, относящиеся к институту взятия под стражу сравнительно широки и их можно разбить на три основных группы: „материальное“ право взятия под стражу (материальные, определенные по содержанию условия взятия под стражу), „формальное“ право взятия под стражу (регулирование процессуальных действий уполномоченных органов и процессуальных действий обвиняемого) и предписания регулирующие приведения взятия под стражу в исполнение, которые относятся к процессуальному праву лишь в своей меньшей части.

Определение материальных и формальных предпосылок взятия под стражу в литературе не всегда единообразно, что объясняется также различием в позитивных предписаниях. Приведенное деление имеет свое логическое обоснование, в частности с позиции систематики изложения, но его значение не следует переоценивать. Обе группы ведь являются частями уголовного процесса, т. е. права формального.

После краткого обзора взглядов, как предшествующих, так и современных, особенно в социалистической литературе, дается определение вопросов, которые, по мнению автора, следует относить к формальным предпосылкам взятия под стражу на основании нынешних чехословацких предписаний: а) полномочия и компетенция по вынесению решения о взятии под стражу, б) решение о взятии под стражу (формальные и по содержанию реквизиты, порядок установления наличия оснований), в) допрос обвиняемого перед вынесением решения о взятии под стражу, г) средства обжалования и иные основания пересмотра обоснованности взятия под стражу, д) допустимость взятия под стражу в отдельных фазах уголовного преследования, е) некоторые другие вопросы, например, процессуальные сроки распространяющиеся на взятие под стражу и т. п.

Во II части рассматриваются вопросы правомочий по вынесению решений о взятии под стражу. В действующих законодательствах преимущество отдается исключительной компетенции суда, включая и фазы предварительного производства. Здесь, на основе краткого исторического экскурса, разъясняется смысл такой концепции и ее критика, сделанная уже в предшествующей австрийской литературе проф. Цукером.

В ЧССР принцип исключительно судебного решения о взятии под стражу был нарушен УПК 1950 г., где в предварительном производстве полномочия следственного судьи были заменены полномочиями прокурора. Такое изменение вытекало из новой концепции предварительного производства, которое было вверено прокуратуре и органам безопасности. Такой порядок, с незначительными изменениями сохранился и согласно последующему УПК 1956 г., а также и в ныне действующем УПК в его первоначальной редакции.

Целесообразность такого решения вскоре начала браться под сомнение в части теории и практики. Критики рекомендовали либо совершенно лишить прокурора права выносить решение о взятии под стражу, либо, по крайней мере, поставить такое решение под контроль суда. Такие же голоса в последнее время раздаются и в литературе иных социалистических стран, в частности в СССР и Польше.

Затем следует изложение современного регулирования на основе изменений чехословацкого УПК в декабре 1969 г., вступивших в действие с 1 января 1970 г., согласно которым суды были уполномочены частично контролировать решения о взятии под стражу в предварительном производстве. В настоящее время суд рассматривает жалобы обвиняемого на определения прокурора о взятии под стражу и обжалование определений об отклонении ходатайства обвиняемого, который после вступления в силу решения о взятии под стражу домогается освобождения.

В последующем изложении рассматриваются некоторые частичные вопросы в связи с новым регулированием, которые должны решать теория и практика в результате некоторой неясности в УПК 1969 г.

Де леге ференда автор считает наиболее целесообразным, чтобы в любой стадии производства уже в 1-ой инстанции решение выносил исключительно суд, как это имеет место из социалистических стран в ГДР и Югославии. Для ближайшего периода автор рекомендует осуществить следующие изменения: суд должен рассматривать жалобы обвиняемого не в закрытом заседании, а как правило в присутствии обвиняемого и защитника. Суду следует предоставить право рассматривать жалобы обвиняемого на решение прокурора о продлении содержания под стражей сверх установленного законом срока (т. е. выше 2 месяцев). В законе следовало бы установить еще некоторые сроки для ускоренного рассмотрения жалоб обвиняемого, в частности для представления дела с жалобой суду.

Часть III озаглавлена „Решение о взятии под стражу“. Чехословацкий УПК устанавливает в качестве условия взятия под стражу наличие обстоятельств, которые обосновывают какое-либо из опасений, выраженное в законных основаниях взятия под стражу. Чехословацкий уголовный процесс не знает обязательного взятия под стражу, или упрощенных форм вынесения решения о взятии под стражу в особых случаях. Основания взятия под стражу, следовательно нельзя презумировать, они должны быть установлены в виде конкретных обстоятельств. Что касается мотивов вынесения решения, то согласно автору следует требовать определенной разумной степени вероятности угрозы, которая обосновывает взятие под стражу, степень, вытекающую из общего опыта, применяемого к обстоятельствам данного случая. Вывод о необходимости взятия под стражу, всегда гипотетичен, ибо соответствующий орган им выражает свое убеждение, что обвиняемый, будучи оставленным на свободе, поведет себя одним из способов, который может поставить под угрозу цель уголовного производства.

Обстоятельства, обосновывающие взятие под стражу, должны быть установлены как правило в процессуальном порядке, т. е. как доказательство соответствующего вида.

В практике вызывает затруднение обоснование решения о взятии под стражу, которое в большинстве случаев не имеет конкретности. Автор возражает против взглядам, согласно которым можно иметь в виду мотивировку более обширную, чем общего характера, содержащегося в письменном решении. Автор считает, что кроме некоторых исключительных случаев, интерес уголовного производства не может ставить под угрозу надлежащая мотивировка взятия под стражу, и что в противоположном случае решение становится непременным и усложняет, если не делает невозможной защиту обвиняемого.

IV часть посвящена некоторым практическим вопросам решения о взятии под стражу в предварительном производстве.

В части V, об условиях уведомления обвиняемого и защитника о взятии под стражу автор устанавливает, что согласно преобладающей практике жалоба обвиняемого на решение о взятии под стражу может быть рассмотрена до того, как обвиняемый получит защитника, хотя согласно чехословацкому УПК взятие под стражу — одно из оснований обязательной защиты. Такая практика лишает обвиняемого возможности квалифицированной защиты в момент, когда он, как неспециалист и вследствие волнения, сопровождающего лишение личной свободы, не способен надлежаще решить следует ли подать жалобу, а тем более ее надлежаще и желательным способом обосновать. По мнению автора из действующих постановлений вытекает, что решение о взятии под стражу не может вступить в силу ранее чем, оно вручено защитнику, разве что обвиняемый уже до того отказался от обжалования. Де леге ференда в УПК следовало бы обеспечить способом не возбуждающим сомнений в толковании, чтобы обвиняемый уже в момент взятия под стражу, имел бы возможность посоветоваться с защитником об обжаловании и подать жалобу через его посредство.

Заключительная VI часть содержит изложение некоторых частичных вопросов формального права о взятии под стражу, в частности продолжительности нахождения под стражей, сроков, быстроты производства. Автор суммирует основания, по которым желательно, чтобы уголовное производство по делам, связанным с взятием под стражу, рассматривалось максимально быстро и указывает как это требование выражено в современном чехословацком праве. В предварительном производстве, хотя и установлен основной срок длительности нахождения под стражей в два месяца, но он может быть, и повторно, продолжен, при чем в УПК максимальный срок (потолок) не установлен. Процессуальные предписания не содержат даже

примерного перечня критериев, которые могут вести к продлению содержания под стражей. Несмотря на то, что в ЧССР по сравнению с большинством других стран, сроки содержания под стражей в среднем относительно короче, желательно установить хотя бы ориентировочно критерии, при помощи которых еще настоятельнее добиваться экономного использования возможности продливать состояние под стражей в предварительном производстве. В интересах эффективного обеспечения ускоренного рассмотрения дел, по которым обвиняемый находится под стражей, автор рекомендует также установить не допускающего продления ограничения по времени содержания под стражей в досудебной фазе производства, и некоторых других ограничительных сроков, которые стимулировали бы ускорение рассмотрения таких дел.

Заключительная часть посвящена проблематике зачета содержания под стражей с т. зр. его начала, а кроме того в случаях, когда дело было возвращено для дополнения следствия.

Наконец автор подчеркивает дискуссионный характер публикуемой статьи и предлагает специалистам интенсивнее, чем до сих пор, заниматься спорными вопросами, которым посвящена настоящая работа.

(Перевод Е. В. Тарабрина)